

เอกสารข่าวโครงการวิจัยและพัฒนา

Research and Development Newsletter

ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔๖ ประจำเดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ (ฉบับพิเศษ)

ทรงเยี่ยมราษฎรในชนบท พระราชทานคำแนะนำเกี่ยวกับกาเกษตรและการชลประทาน

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องน้ำ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

“เศรษฐกิจพอเพียง”

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

“ข้อมูลมาตรฐาน วิชาการก้าวไกล รัฐสภาไทยก้าวหน้า”

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เอกสารข่าววิชาการวิจัยและพัฒนา

Research and Development Newsletter

ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔๑

ประจำเดือน มิถุนายน ๒๕๕๙
(ฉบับพิเศษ)

ที่ปรึกษา

นายจเร พันธุ์เปรื่อง
รองเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
นางวิจิตรา วัชรภรณ์
ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

บรรณาธิการบริหาร

นางสาวจิรพรรณ กาญจนอุดม
ผู้อำนวยการกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสาร
ด้านการวิจัยและพัฒนา ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้
ให้แก่บุคคลในวงงานรัฐสภา อันเป็นประโยชน์ต่อ
การปฏิบัติงานด้านนิติบัญญัติ

กองบรรณาธิการ

นางสาวอุษา	โมษิตตระกูล
นางสิวพร	สุขเอียด
นางสาวพจนา	ธีรภรณ์
นางสุทธาทิพย์	ถิณวัฒนากุล
นางสาวนารีลักษณ์	ศิริวรรณ
นายจันทมร	สีหาบุญลี
นางสาวปิยะวรรณ	ปานโต
นางสาววิมลรักษ์	ศานติธรรม

บรรณาธิการ

นายจันทมร สีหาบุญลี

ผู้จัดทำ

นางสาวธณัฐดา หาเรือนศรี

ฝ่ายเผยแพร่

นางศศิภา พลอยเสงี่ยมพงษ์

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา

สำนักวิชาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ถนนประดิพัทธ์ เขตพญาไท

กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๕๔ ๒๐๖๗ - ๘

โทรสาร ๐ ๒๒๕๔ ๒๐๖๒

คำนำ

ในวโรกาสมหามงคลฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี แห่งการเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงปกครองแผ่นดินไทยมาอย่างยาวนาน เป็นที่ประจักษ์แก่มหาชนว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงงานหนักที่สุด ยากที่จะหาพระมหากษัตริย์พระองค์ใดเสมอเหมือนพระราชกรณียกิจอันมากมายนั้น ประดุจร่มโพธิ์ทองที่แผ่กิ่งก้านสาขาออกไป ยิ่งความร่มเย็นให้พสกนิกรทุกหนแห่งบนแผ่นดินไทย

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นพระราชกรณียกิจส่วนหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระกรุณาพระราชทานเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขอาณาประชาราษฎร์ มีมากกว่า ๓,๙๒๘ โครงการ โดยกระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อเป็นการร่วมเฉลิมฉลองในวโรกาสมหามงคลฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปีในปีนี้ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ จึงได้จัดทำเอกสารข่าวสารงานวิจัยและพัฒนา ฉบับเดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๙ นี้ขึ้นเป็นฉบับพิเศษ โดยเนื้อหาภายในเล่มเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งประกอบด้วยความเป็นมาของโครงการฯ หลักการของโครงการฯ ลักษณะของโครงการ ประเภทของโครงการฯ ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการฯ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกี่ยวกับแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่อง “น้ำ” แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่อง “ดิน” แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง ๖ แห่งที่กระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพระราชดำรินั้นจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑
ความเป็นมาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑
หลักการของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๒
ลักษณะของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๔
ประเภทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๕
ขั้นตอนการดำเนินการของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๖
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านต่าง ๆ	๗
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง”	๑๗
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่อง “น้ำ”	๒๐
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่อง “ดิน”	๒๒
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๒๓
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๒๖
บรรณานุกรม	

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ความเป็นมาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ด้วยความห่วงใยในทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ ชาวไทย เราพบว่า นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นต้นมา พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนิน ไปเยี่ยมเยียนประชาชนตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทยากจน ห่างไกลและทุรกันดาร

ในแต่ละปี พระองค์ประทับอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ มากกว่าประทับอยู่ในพระราชวังที่กรุงเทพฯ เพื่อทรงค้นหาข้อมูลที่แท้จริงจากประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐประจำพื้นที่ และทรงสังเกตการณ์สำรวจสภาพทางภูมิศาสตร์ไปพร้อม ๆ กันด้วย ทั้งนี้เพื่อทรงรวบรวมข้อมูลไว้เป็นแนวทางที่จะพระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่อไป

พระมหากษัตริย์คุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแก่ปวงราษฎรไทยทั้งหลายในระยะต้น แห่งการเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น เป็นพระราชดำริด้านการแพทย์ และงานสังคมสงเคราะห์เป็นส่วนใหญ่ เพราะในระยเวลาดังกล่าว กิจการด้านการแพทย์ของไทยยังไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร และการบริการสาธารณสุข ในชนบทยังมีได้แพร่หลาย โดยพระราชกรณียกิจช่วงแรกเริ่ม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๕๐๕ จะเป็นการช่วยเหลือบรรเทาเฉพาะหน้าไม่เป็นที่ลักษณะโครงการเต็มรูปแบบอย่างปัจจุบัน พระราชดำริเริ่มแรกอันเป็นโครงการช่วยเหลือประชาชนเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กรมประมงนำพันธุ์ปลาทอมเทศจากป็นัง ซึ่งได้รับจากผู้เชี่ยวชาญด้านการประมงขององค์การอาหาร และการเกษตร แห่งสหประชาชาติ เข้าไปเลี้ยงในสระน้ำพระที่นั่งอัมพรสถาน และเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพันธุ์ปลาทอมเทศนี้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศ นำไปเลี้ยงเผยแพร่ขยายพันธุ์แก่ราษฎรในหมู่บ้านของตน เพื่อจักได้มีอาหารโปรตีนเพิ่มขึ้น โครงการพระราชดำรินับได้ว่าเป็นโครงการพัฒนาชนบท โครงการแรก เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานรถบูลโดเซอร์ ให้หน่วยตำรวจตระเวนชายแดนค่ายนเรศวร ไปสร้างถนนเข้าไปยังบ้านห้วยมงคล ตำบลหินเหล็กไฟ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อให้ราษฎรสามารถสัญจรไปมา และนำผลผลิตออกมาจำหน่ายยังชุมชนภายนอกได้สะดวกขึ้น*

* www.nsr.u.ac.th/oldnsru/comcenter1/both/progeets.php.

หลักการของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริ และบรรลุมิติประสงค์ ควรจะได้ดำเนินการ โดยมีหลักการสำคัญ ๆ คือ

การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นอยู่เสมอว่า โครงการของพระองค์นั้น เป็นโครงการที่มุ่งช่วยเหลือแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรกำลังประสบอยู่ พระองค์ทรงมีพระราชดำริถึงความจำเป็นนี้ว่า “..ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออก .. เป็นอย่างนั้นต้องแก้ไข การปวดหัวนี้ก่อน แต่ปวดหัว ไขยาแก้ปวด..หรือ ยาอะไรก็ตามแก้ปวดหัว มันไม่ได้แก้อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่จะคิดได้ แล้วอีกอย่างก็คือ แบบ Macro นี้ เขาจะทำแบบร้อยทั้งหมด ฉันไม่เห็นด้วย.. อย่างบ้านคนอยู่ เรบอกบ้านนี้ มันผุดตรงโน้น ผุดตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะไปซ่อม... เอา ตกลงรื้อบ้านนี้ ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ ก็ต้องค้าเสียก่อน แล้วค่อย ๆ ดูตรงนี้ยังพออยู่ได้ .. ไปรื้อตรงห้องโน้นแล้วก็ค่อย ๆ สร้างแล้ว มารื้อตรงห้องนี้..วิธีทำจะต้องค่อย ๆ ทำจะ ไประเบิดหมดไม่ได้...”

ตัวอย่างโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เน้นหลักมุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งต้องการแก้ไขอย่างรีบด่วน เช่น กรณีเขตพื้นที่อำเภอ ละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาและเป็นพื้นที่ยากจนในเขตอิทธิพลของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ที่ขบวนการพัฒนาของรัฐยังเข้าไปไม่ถึงในช่วงระยะเวลานั้น ภายหลังจากมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เข้าไปดำเนินการแล้ว ปัญหาความมั่นคงที่เคยมีอยู่ก็ลดน้อยถอยลง และหมดสิ้นไปในที่สุด แม้กระทั่งปัจจุบันโครงการที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้า และจะมีผลระยะยาวต่อไปคือ การแก้ไขปัญหาราจรและการป้องกันน้ำท่วมในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับความจำเป็นประหยัด

ตามลำดับความจำเป็นประหยัด ทั้งนี้เพื่อให้มีรากฐานที่มั่นคงก่อน แล้วจึงดำเนินการเพื่อความเจริญก้าวหน้าใน ลำดับ ต่อ ๆ ไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการพัฒนาที่ มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ในลักษณะการพึ่งตนเอง ทรงใช้คำว่า “ระเบิดจากข้างใน” นั่นคือ ทำให้ชุมชนหมู่บ้าน มีความเข้มแข็งก่อนแล้ว จึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่ การเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอก เข้าไปหากับชุมชนหมู่บ้าน ที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยเหลือราษฎรตามความจำเป็น และความเหมาะสมกับสภาพ เพื่อที่ราษฎรเหล่านั้นจะได้สามารถพึ่งตนเองได้ และออกมาสู่สังคมภายนอกได้อย่างไม่ลำบาก ดังแนวพระราชดำรัสต่อไปนี้

“..การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการ และอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และ

ฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้าง ความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ และของประชาชนโดยสอดคล้องด้วยก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยะประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้..การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ก่อนอื่น เป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงต่อไปโดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะ ส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...”

การพึ่งตนเอง

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น ด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรง ที่จะมีแนวคิดในการดำรงชีวิตต่อไปแล้ว ขึ้นต่อไปการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพ และสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุด ดังพระราชดำริตอนหนึ่ง ซึ่งขออัญเชิญมา ณ ที่นี้คือ “... การเข้าใจถึงสถานการณ์ของผู้ที่เราจะช่วยเหลือนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด การช่วยเหลือให้เขาได้รับสิ่งที่เขาควรจะได้รับตามความจำเป็นอย่างเหมาะสม จะเป็นการช่วยเหลือที่ได้ผลดีที่สุด เพราะฉะนั้นในการช่วยเหลือแต่ละครั้ง แต่ละกรณี จำเป็นที่เราจะพิจารณาถึงความต้องการ และความจำเป็นก่อนและต้องทำความเข้าใจกับผู้ที่เราจะช่วยให้เข้าใจด้วยว่า เขาอยู่ในฐานะอย่างไร สมควรที่จะได้รับความช่วยเหลืออย่างไร เพียงใด อีกประการหนึ่งในการช่วยเหลือนั้น ควรยึดหลักสำคัญว่าเราจะช่วยเขา เพื่อให้เขาสามารถช่วยตนเองได้ต่อไป...” ตัวอย่างโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เน้นหลัก “การพึ่งตนเอง” เพื่อพัฒนาแก้ไข ปัญหาความยากจนของราษฎร เช่น โครงการธนาคารข้าว โครงการธนาคารโค - กระบือ และโครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ “หุบกระพง” อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งดำเนินการเพื่อให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยทำกิน และรวมตัวกันในรูปของกลุ่มสหกรณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน และการทำมาหากินร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนี้โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในระยะหลังก็ล้วนแต่เพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้ เพราะเป็นโครงการที่สนับสนุนให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพให้ได้ผล และมีประสิทธิภาพ เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การให้การอบรมความรู้สาขาต่าง ๆ ทั้งด้านการเกษตร และศิลปอาชีพพิเศษ เป็นต้น

การส่งเสริมความรู้ และเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าควรที่จะสร้างเสริมสิ่งที่ชาวบ้านชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการของชาวบ้าน ซึ่งก็คือความรู้ในการทำมาหากิน การทำการเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ พระองค์ทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมี “ตัวอย่างของความสำเร็จ” มีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรในชนบทมีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่าง ของความสำเร็จนี้ และนำไปปฏิบัติได้เอง พระองค์จึงพระราชทานพระราชดำริ ให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่อง มาจากพระราชดำริ” ขึ้นในทุกภูมิภาค ของ

ประเทศ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษา ทดลอง วิจัย และแสวงหาความรู้ เทคนิควิชาการ สมัยใหม่ที่ราษฎร “รับได้” นำไป “ดำเนินการเองได้” และเป็นวิธีการที่ “ประหยัด” เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ เมื่อได้ผลจากการศึกษา แล้วจึงนำไปส่งเสริมให้เกษตรกร ได้ใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป พระองค์ทรงปรารถนาที่จะให้ตัวอย่างของความ สำเร็จทั้งหลาย ได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลอย่างจริงจัง

การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัย ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมาได้เน้นการเจริญเติบโต ทาง เศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติกันอย่างฟุ่มเฟือย โดยมีได้มีการฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกทำลายให้กลับคืนสู่สภาพเดิม จนในที่สุดทรัพยากรธรรมชาติ ได้เสื่อมโทรมลง อย่างเห็นได้ชัด พระองค์ทรงเห็นว่าการพัฒนา เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จะมีผลโดยตรงต่อการ พัฒนาการเกษตร จึงทรงมุ่งที่จะให้มีการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นรากฐานของการ พัฒนาประเทศในระยะยาว พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งในการทำนุบำรุง ปรับปรุงสภาพ ของทรัพยากร ธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำ และการประมง ให้อยู่ในสภาพที่มีผล ต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอย่างมากที่สุด ดังนั้น จึงได้มีการดำเนินงาน โครงการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ ลำธาร โครงการพัฒนาที่ดิน โครงการพัฒนา และรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดย เน้นการอนุรักษ์ดินและน้ำ ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อจะเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่าง ประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อประโยชน์ในระยะยาว ซึ่งเป็นการพัฒนา แบบยั่งยืนนั่นเอง

การส่งเสริมและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ช่วงแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (ปี ๒๕๓๐-๒๕๓๔) ปรากฏว่า เศรษฐกิจ ขยายตัวในอัตราที่สูงและรวดเร็ว โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนไป สู่การผลิตที่มีภาคอุตสาหกรรม และบริการเป็นหลัก มีผลทำให้สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนจากสังคมชนบท สู่ความเป็นสังคม เมืองมากขึ้น ความเจริญส่วนใหญ่ก็มักจะอยู่ในเมืองหลัก ๆ ในภูมิภาคต่าง ๆ และรอบกรุงเทพมหานคร ในขณะที่เดียวกันก่อให้เกิดปัญหาทางด้านความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการ กำจัดน้ำเสียในกรุงเทพมหานคร และในเมืองหลักในต่างจังหวัดด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้ฝักตบชวา ช่วยกรองความสกปรกในน้ำเสีย การใช้น้ำดีขับไล่ น้ำเสีย การใช้กังหันน้ำชัยพัฒนาเพื่อบำบัดน้ำเสีย รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกต้อง และ ไม่เป็นการทำลาย สภาพแวดล้อมทั้งในแหล่งน้ำใต้ดิน และสภาพทางอากาศด้วย เป็นต้น

ลักษณะของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑. โครงการที่มีลักษณะศึกษา ค้นคว้า ทดลองเป็นการส่วนพระองค์ โครงการดังกล่าวนี้ เท่ากับเป็นการเตรียมพระองค์ในด้านข้อมูลและความรอบรู้ที่จะทรงนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและ

เผยแพร่แก่เกษตรกร รวมทั้งเป็นการแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับไทยและสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นด้วย

๒. โครงการที่มีลักษณะเริ่มเข้าไปแก้ไขปัญหาหลักของเกษตรกร เนื่องจาประสบปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรกรรมมากขึ้นทุกขณะ ซึ่งในขณะที่พระองค์ทรงมีใครและเรียนรู้ไปด้วยนั้น ก็ทรงเริ่มก้าวเข้าสู่การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหของเกษตรกรอย่างแท้จริงโครงการยังจัดขอบเขตอยู่เฉพาะบริเวณรอบ ๆ ที่ประทับในส่วนภูมิภาครูปแบบของโครงการก็คือ การพัฒนาแบบผสมผสาน (Integrated Development) หลังจากนั้นโครงการในลักษณะขยายขอบเขตออกไปสู่สังคมเกษตรกร ในพื้นที่ที่กว้างขึ้น*

ประเภทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการตามพระราชประสงค์ หมายถึง โครงการซึ่งทรงศึกษาทดลองปฏิบัติพระองค์ ทรงศึกษาหรือกับผู้เชี่ยวชาญในวงงาน ทรงแสวงหาวิธีทดลองปฏิบัติ ทรงพัฒนาแก้ไขดัดแปลงวิธีการเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดูแลผลผลิตทั้งในพระราชฐานและนอกพระราชฐาน ทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินงานทดลองจนกว่าจะเกิดผลดี ต่อมาเมื่อทรงเห็นว่าโครงการนั้น ๆ ได้ผลดี เป็นประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริงจึงทรงพระกรุณาโปรดกระหม่อมให้รัฐบาลเข้ามารับงานต่อในภายหลัง

โครงการหลวง พระองค์ทรงเจ้จงดำเนินการพัฒนา และบำรุงรักษาต้นน้ำลำธารป่าเขาในภาคเหนือ เพื่อบรรเทาอุทกภัยในที่ลุ่มข้างล่าง ด้วยเหตุที่พื้นที่เหล่านี้เป็นเขตแดนขจึงทรงมีโอกาพัฒนาชาวเขา ชาวดอยให้อยู่ดี กินดี ให้เลิกการปลูกฝิ่น ด้วยการฝึกกฎหมายตัดไม้ทำลายป่าทำไร่เลื่อนลอย และเลิกการค้าไม้เถื่อน ของเถื่อน อาวุธยุทโธปกรณ์นอกกฎหมายพัฒนาช่วยเหลือให้ปลูกพืชหมุนเวียนที่มีคุณค่าสูง ขนส่งง่าย ปลูกข้าวไร่ และเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อคุณค่า ผลผลิต แล้วให้ได้คุ้มค่าแทนการปลูกฝิ่น ทั้ง ๆ ที่งานของโครงการนี้ จะกินเวลา ยาวเกิดผลก็เป็นเวลานานนับสิบปี การดำเนินงานจะยากลำบากสักเพียงใดก็มีได้ทรงทอดอ การพัฒนาผลดีขึ้น ชาวเขา ชาวดอยจึงมีความจงรักภักดี เรียกพระองค์ว่า “พ่อหลวง” และเรียกสมเด็จพระบรมราชินีนาถว่า “แม่หลวง” โครงการของทั้งสองพระองค์ จึงเรียกว่า “โครงการหลวง”

โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ หมายถึง โครงการที่พระองค์ได้พระราชทานและแนวพระราชดำริให้เอกชนไปดำเนินการด้วยกำลังเงิน กำลังปัญญาและ กำลังแรงงาน ๗ ติดตามผลงานให้ต่อเนื่องโดยภาคเอกชน เช่น โครงการพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์เนินดินแดง อำเภจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งสโมสรโรตารีแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัด และดำเนินงานตามแนวโครงการพจนานุกรม โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เป็นต้น

* www.swu.ac.th/royal/book4/b4c2t1/htm/

โครงการตามพระราชดำริ โครงการประเภทนี้ เป็นโครงการที่ทรงวางแผนให้รัฐบาล ร่วมดำเนินการตามพระราชดำริ โดยพระองค์เสด็จพระราชดำเนิน งานของรัฐบาล ซึ่งมีทั้งฝ่ายพลเรือน ตำรวจ ทหาร โครงการตามพระราชดำรินี้ในปี การอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” มีกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ซึ่งมี พัฒนาด้านต่าง ๆ ให้ดำเนินการเสร็จสิ้นภายในระยะสั้นและระยะยาว ที่มีเวลามากก มีลักษณะที่เป็นงานด้านวิชาการ เช่น โครงการเพื่อการศึกษา ค้นคว้าทดลอง หรือโ กงานวิจัย เป็นต้น

ขั้นตอนการดำเนินการของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เป็นขั้นเป็นตอนอย่าง การจัดวางแผนโครงการใดโครงการหนึ่ง ก่อนจะมีพระราชดำรินั้น ขั้นตอนต่าง ๆ พ

๑. การศึกษาข้อมูล ก่อนจะเสด็จพระราชดำเนินยังพื้นที่ใด ๆ นั้น เอกสารและแผนที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อให้ทราบถึงสภาพในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างละเอียด

๒. การหาข้อมูลในพื้นที่ เมื่อเสด็จฯ ถึงพื้นที่นั้น ๆ ก็จะทรงหาข้อมูล ร ครั้งหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อมูลล่าสุด อาทิเช่น

๒.๑ ทรงสอบถามประชาชนถึงการประกอบอาชีพ, สภาพหมู่บ้าน, อากาศ, ทางน้ำ ฯลฯ

๒.๒ ทรงสำรวจพื้นที่ เสด็จฯ ทอดพระเนตรพื้นที่จริงที่คาดว่าจะ

๒.๓ ทรงสอบถามเจ้าหน้าที่ เมื่อทรงศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และ จริงแล้ว ก็จะทรงปรึกษากับเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ถึงความเหมาะสมความเป็นไปได้ ทรงคำนวณวิเคราะห์ทันทีด้วยว่า เมื่อดำเนินการแล้ว จะได้ประโยชน์อย่างไร และ

ไม่เพียงใด อย่างไรก็ตาม แล้วจึงพระราชทานพระราชดำริ ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไปพิจารณาในชั้นรายละเอียดตามขั้นตอนต่อไป

๓. การศึกษาข้อมูลและการจัดทำโครงการ เมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้รับพระราชทานพระราชดำริแล้ว ก็จะไปศึกษาข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อประกอบการจัดทำโครงการให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้ แต่ถึงอย่างไร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำรัสอยู่เสมอว่า พระราชดำริของพระองค์เป็นเพียงข้อเสนอแนะเท่านั้น เมื่อรัฐบาลได้ทราบแล้วก็ควรนำไปพิจารณาวิเคราะห์หากลั่นกรองตามหลักวิชาการเสียก่อน เมื่อเห็นว่ามีความเป็นไปได้และเกิดประโยชน์คุ้มค่าก็สมควรทำ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เหมาะสมก็ล้มเลิกได้

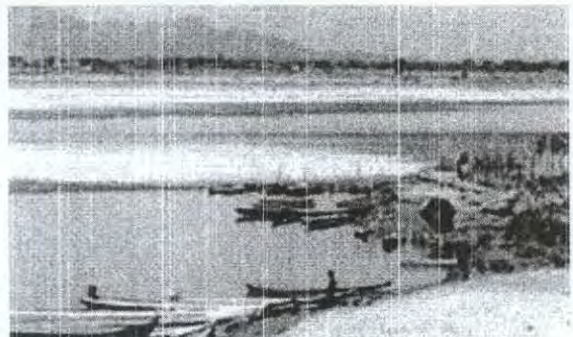
๔. การดำเนินงานตามโครงการ เมื่อจัดทำโครงการเสร็จเรียบร้อย และผ่านการพิจารณาจากหน่วยเหนือตามลำดับขั้นตอน จนถึงการอนุมัติโครงการและงบประมาณแล้วหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะดำเนินการปฏิบัติงานในทันที โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงาน และประสานแผนต่าง ๆ ให้แต่ละหน่วยงานได้ดำเนินการสนับสนุนสอดคล้องกัน และ/หรืออาจจัดตั้งองค์กรกลางที่ประกอบด้วยแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ควบคุม ดูแลให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ

๕. การติดตามผลงาน ในการติดตามผลการดำเนินงานนั้น แต่ละหน่วยงานรวมทั้งสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะได้มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ แต่ที่สำคัญ คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จฯ กลับไปยังโครงการนั้น ๆ ด้วยทุกครั้ง เมื่อมีโอกาส เพื่อทอดพระเนตรความก้าวหน้าและติดตามผลงานต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยในกรณีที่เกิดมีปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ก็ทรงชี้แนะแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านต่าง ๆ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางแผนพัฒนา ทรงเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการตามพระราชดำริ โดยพระองค์เสด็จพระราชดำเนิน ร่วมทรงงานกับหน่วยงานของรัฐบาล ซึ่งมีทั้งฝ่ายพลเรือน ตำรวจ ทหารและประชาชนไทย ทั่วประเทศโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๒๕-๒๕๔๖ มีจำนวน ๓,๙๒๘ โครงการ แยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๘ ประเภท คือ

๑. การเกษตร
๒. สิ่งแวดล้อม
๓. สาธารณสุข
๔. ส่งเสริมอาชีพ
๕. พัฒนาแหล่งน้ำ

๖. คมนาคมสื่อสาร

๗. สวัสดิการสังคม

๑. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการเกษตร

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ การที่ทรงเน้นในเรื่อง ของการค้นคว้า ทดลอง และวิจัยหาพันธุ์พืชต่าง ๆ ใหม่ ๆ ทั้งพืชเศรษฐกิจ เช่น หม่อนไหม ยางพารา ฯลฯ ทั้งพืชเพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน และพืชสมุนไพร ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช ทั้งนี้รวมทั้งพันธุ์สัตว์ต่างๆ ที่เหมาะสม เช่น โค กระบือ แพะ แกะ พันธุ์ปลา ฯลฯ และสัตว์ปีกทั้งหลายด้วย เพื่อแนะนำให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติได้ ราคาถูก และใช้เทคโนโลยีที่ง่าย และไม่สลับซับซ้อน ซึ่งเกษตรกรจะสามารถรับไปดำเนินการเองได้ และที่สำคัญ คือพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ หรือเทคนิควิธีการดูแลต่าง ๆ นั้น จะต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น นั้นๆ ด้วย

อย่างไรก็ตามมีพระราชประสงค์เป็นประการแรก คือ การทำให้เกษตรกร สามารถพึ่งตนเองได้โดยเฉพาะในด้านอาหารก่อนเป็นอันดับแรก เช่น ข้าว พืชผัก ผลไม้ ฯลฯ แนวทางที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่ทรงพยายามเน้นมิให้เกษตรกรพึ่งพาอยู่กับพืชเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว เพราะจะเกิดความเสียหายง่าย เนื่องจากความแปรปรวนของตลาด และความไม่แน่นอนของธรรมชาติทางออกก็คือเกษตรกรควรจะต้องมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกเหนือไปจากภาคเกษตร เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรม ในครัวเรือนของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ซึ่งดำเนินงานสนับสนุนงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปัจจุบันสภาพของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำ ฯลฯ ให้อยู่ในสภาพที่จะมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตอย่างมากที่สุด

จากแนวทางและเป้าหมายต่าง ๆ ดังกล่าว มีแนวพระราชดำริ ที่ถือเป็นหลักเกณฑ์ หรือเทคนิควิธีการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายนั้น หลายประการ ประการแรก ทรงเห็นว่าการพัฒนาการเกษตรที่จะได้ผลจริงนั้น จะต้องลงมือทดลองค้นคว้า ต้องปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไป ดังพระราชดำรัสว่า “... เกษตรกรรมนี้ หรือ ความเป็นอยู่ของเกษตรกรนั้นขอให้ปฏิบัติ ไม่ใช่ ถือตำราเป็นสำคัญอย่างเดียว..”

สำหรับการค้นคว้าทดลองนั้น ได้ทรงเน้นให้ทำทั้งก่อนการผลิต และหลังจากผลิตแล้ว คือพิจารณาตั้งแต่เรื่องความเหมาะสมของพืช ความเหมาะสมของดิน พืชอย่างไรจะเหมาะกับดินประเภทใด รวมทั้งการค้นคว้า เกี่ยวกับความต้องการของตลาด คือ การปลูกพืชที่ตลาดต้องการ ผลิตออกมาแล้วมีที่ขาย ส่วนการค้นคว้า วิจัยหลังการผลิต คือการดูเรื่องความสอดคล้องของตลาด เรื่องคุณภาพของผลผลิต หรือทำอะไรจึงจะให้เกษตรกรได้มีความรู้เบื้องต้น ในด้านการบัญชีและธุรกิจ การเกษตรในลักษณะที่พอจะทำธุรกิจแบบพึ่งตนเองได้ สำหรับในเรื่องนี้ ทรงเห็นว่าการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตนั้น ทรงให้ความสำคัญ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในระยะยาว พระราชประสงค์ของพระองค์ ที่จะให้เกษตรกร ได้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีสภาพชีวิตที่มีความสุขไม่เคร่งเครียด กับการเร่งรัดให้เกิดความเจริญโดยรวดเร็ว นอกเหนือ จากเรื่องที่ทรงเน้น ในเรื่องการผลิตอาหารให้เพียงพอ

แล้ว จะเห็นได้ชัดจากพระราชดำรัสที่ว่า “...ไม่จำเป็นต้องส่งเสริมผลผลิตให้ได้ปริมาณสูงสุดแต่เพียงอย่างเดียว เพราะเป็นการสิ้นเปลืองค่าไส้หุ้ย และทำลายคุณภาพดินแต่ควรศึกษาสภาวะตลาดการเกษตร ตลอดจนการควบคุมราคาผลผลิต ไม่ให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน...”

เทคนิควิธีการในการพัฒนาการเกษตรของพระองค์อีกประการหนึ่ง คือการที่ทรงใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้มากที่สุด เช่น การใช้ที่ดินที่ทิ้งไว้เปล่าๆ ให้เป็นประโยชน์ หรือการมองหาประโยชน์จากธรรมชาติในสิ่งที่ผู้อื่นนึกไม่ถึง เช่น ครั้งหนึ่งทรงสนับสนุนให้มีการทำครั้งจากต้นจามจุรีที่ขึ้นอยู่ริมทางหลวงที่จะเสด็จฯ ไป พระราชวังไกลกังวล มีพระราชดำริว่า “...เกิดจากความคิดที่จะเอาต้นก้ามปูมาทำให้ประชาชนมีงานทำแล้วร่วมเป็นกลุ่ม...” การมุ่งใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ยังมีลักษณะสอดคล้องกับวิธีการ ที่สำคัญของพระองค์อีกประการหนึ่งคือ การประหยัด ทรงเน้นความจำเป็นที่จะลด ค่าใช้จ่ายในการทำมาหากินของเกษตรกรลงให้เหลือน้อยที่สุด โดยอาศัยพึงพิงธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ วิธีการของพระองค์มีตั้งแต่การสนับสนุนให้เกษตรกรใช้โคกระบือในการทำนามากกว่าให้ใช้เครื่องจักร ให้มีการปลูกพืชหมุนเวียน โดยเฉพาะพืชตระกูลถั่ว เพื่อลดค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ย หรือกรณีที่ต้องใช้ปุ๋ย ก็ทรงสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยธรรมชาติแทนปุ๋ยเคมีซึ่งมีราคาแพง และมีผลกระทบต่อสภาพและคุณภาพของดิน ในระยะยาว นั่นคือทรงสนับสนุนให้ทำ “การเกษตร ยั่งยืน” นอกจากนั้นยังทรงแนะนำในเรื่องการผลิตก๊าซชีวภาพ อันจะมีผลดีทั้งในด้านเชื้อเพลิงและปุ๋ย รวมทั้งได้ทรงเน้นอยู่เสมอที่จะให้เกษตรกรมีรายได้เสริม หรือรายได้จากการเกษตร จากการหาวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ไม้ ย่านลิเภา ป่าหนัน ฯลฯ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจักสาน เพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของตนเอง

โครงการพัฒนาด้านการเกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ประกอบด้วยงานหลายประเภท ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะเป็นงานเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัยหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ ดำเนินการอยู่ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และนำผลสำเร็จจากการศึกษาทดลองไปถ่ายทอดสู่ประชาชน ด้วยการฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ในวิชาการเกษตรแผนใหม่ นอกจากนั้นยังประกอบด้วย โครงการเพื่อการส่งเสริมการเกษตร เช่น โครงการส่งเสริมการปลูกข้าวและทำนาขั้นบันได อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส หรือโครงการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในด้านการพัฒนาการเกษตรที่กระจายอยู่ทั่วประเทศนั้น ได้ส่งผลโดยตรงต่อความกินดีอยู่ดีของเกษตรกรเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นโครงการที่มุ่งแก้ปัญหาหลักด้านการพัฒนาการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสมากขึ้น ในการเข้าถึงแหล่งความรู้ในด้านเทคนิค และวิชาการ เกษตรสมัยใหม่ ซึ่งแต่เดิมเกษตรกรไม่เคยมีโอกาสเช่นนี้มาก่อน รวมทั้งยังได้มีโอกาสเรียนรู้ และเห็นตัวอย่างของความสำเร็จของการผลิตในพื้นที่ต่าง ๆ และสามารถนำไปปรับใช้ในการเพาะปลูกของตนเองอย่างได้ผล ความเจริญของเกษตรกร และภาคเกษตรกรรมนี้ มิใช่มีจุดหมายในตัวเองเท่านั้น หากแต่ยังมีความหมายต่อความเจริญของภาคเศรษฐกิจแขนงอื่น และของประเทศชาติโดยส่วนรวมด้วย

๒. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าซึ่งเป็นปัญหาาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือ การพัฒนาอย่างรวดเร็วปัญหาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม และภาวะมลพิษก็ยิ่งก่อตัว และทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าวอยู่ในขณะนี้ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจ ในช่วงที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการนำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์แต่ไม่ได้มีการวางแผนการจัดการที่เหมาะสมรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่มีสภาพเสื่อมโทรมลง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่วนใหญ่จะเป็นวิธีการที่จะทำนุบำรุง และปรับปรุงสภาพทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น การอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งมีสาระโดยสรุปดังนี้คือ

๑. ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรดิน ในช่วงระยะเวลา ๒๐ ปีที่ผ่านมา การเพิ่มผลผลิต และรายได้ของประเทศมาจากการขยายพื้นที่การเพาะปลูกมากกว่า การเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่ จนถึงขณะนี้ประมาณได้ว่าพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเกษตรกรรมได้ใช้ไปจนเกือบหมด และเกษตรกรพยายามหาพื้นที่ชดเชยด้วยการอพยพโยกย้ายเข้าไปอยู่กระจุกกระจายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ป่าไม้ ถูกทำลายเพิ่มจำนวนมากขึ้น เพราะการใช้ที่ดินกันอย่างขาดความระมัดระวัง และไม่มีกำนุบำรุงรักษา ซึ่งทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทั้งด้านเคมีและกายภาพ ปัญหาเหล่านี้หากไม่ได้รับการแก้ไขย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ เป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวพระราชดำริ เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องของดิน ทั้งในแง่ของปัญหาดินที่เสื่อมโทรม ขาดคุณภาพ และการขาดแคลน ที่ดินทำกินสำหรับเกษตรกร ดังนี้

๑.๑ สนับสนุนให้เกษตรกรเรียนรู้เข้าใจวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงบำรุงดิน และสามารถนำไปปฏิบัติ ได้เอง มีพระราชดำริว่า “..การปรับปรุงที่ดินนั้นต้อง อนุรักษ์ผิวดิน ซึ่งมีความสมบูรณ์ ไว้ไม่ให้ไถ หรือลอกหน้าดินทิ้งไป สงวนไม้ยืนต้น ที่ยังเหลืออยู่ เพื่อที่จะรักษาความชุ่มชื้นของผิวดิน...” ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาคันทรงอันเนื่อง มาจากพระราชดำริ เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการสร้างระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นตัวอย่างในการป้องกัน การชะล้าง พังทลายของดิน การขยายพันธุ์พืช เพื่ออนุรักษ์ดินและบำรุงดิน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอหงษ์ ก็มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา และพัฒนาพื้นที่พรุ ซึ่งเป็นดินเปรี้ยวให้เป็นดินที่มีคุณภาพ สามารถทำการเพาะปลูกได้ ตลอดจนการทำแปลงสาธิตการพัฒนาที่ดินแก่เกษตรกร ในบางพื้นที่มีปัญหาในการพัฒนาปรับปรุง ดินเสื่อมโทรมด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่น ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินทราย ฯลฯ ทั้งนี้ เพื่อให้พื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องดินทั้งหลาย สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้อีก นอกจากนั้นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสิ่งแวดล้อม

๑.๒ การจัดสรรและปฏิรูปที่ดิน พัฒนาที่ดินว่างเปล่าแล้วจัดสรร ให้เกษตรกร ที่ไร้ที่ทำกิน ได้ประกอบอาชีพ ในรูปของหมู่บ้านสหกรณ์ ทั้งนี้โดยให้สิทธิทำกิน แต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์ในการถือครอง พร้อมกับ จัดบริการพื้นฐาน ให้ความเหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีการจัดพื้นที่ทำกินให้ราษฎรชาวไทยภูเขา

สามารถดำรงชีพอยู่ได้ เป็นหลักแหล่ง โดยไม่ต้องทำลายป่าอีกต่อไป ในการจัดพื้นที่ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีหลักการว่า ต้องการวางแผนการจัดให้ดีเสียตั้งแต่ต้น โดยใช้แผนที่ และภาพถ่าย ทางอากาศช่วยการจัดสรรพื้นที่ทำกิน ควรจัดสรรตามแนวพื้นที่รับน้ำจากโครงการชลประทานเป็นหลัก ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินของเกษตรกร เป็นปัญหาสำคัญยิ่งในปัจจุบัน ด้วยพระอัจฉริยะในการแก้ปัญหา จึงได้พระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” ให้ดำเนินการในพื้นที่ทำกินที่มีขนาดเล็ก ประมาณ ๑๕ ไร่ ด้วยวิธีการจัดสรรที่ดินให้เหมาะสม มีแหล่งน้ำในที่ดินสำหรับการทำการเกษตร แบบผสมผสานอย่างได้ผล เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ใช้จ่ายตลอดปี ซึ่งได้ดำเนินการอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๓๔ ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับหญ้าแฝกเป็นครั้งแรกกับ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการ กปร. ในขณะนั้นว่าให้ทำการศึกษาดูทดลองปลูกหญ้าแฝก เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และอนุรักษ์ ความชุ่มชื้นไว้ในดิน เพราะขั้นตอนการดำเนินงานเป็นวิธีการแบบง่าย ๆ ประหยัด และที่สำคัญคือ เกษตรกรสามารถดำเนินการเองได้ โดยไม่ต้องให้การดูแลภายหลังการปลูกมากนัก และได้พระราชทานพระราชดำริอีกหลายครั้ง เกี่ยวกับการนำหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ การดำเนินโครงการต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ ทรงเน้นอยู่เสมอว่า กระบวนการพัฒนาที่ดินทั้งหมดนี้จะต้องชี้แจงให้ราษฎรซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์ มีส่วนร่วมและลงมือลงแรงด้วย

๒. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของพระองค์ท่านมีอาชีพทางการเกษตร และอาศัยน้ำฝน จึงทรงเน้นการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำเป็นพิเศษ และทรงโปรดให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจรวมทั้งรูปแบบการพัฒนาต่าง ๆ ที่ทำให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนที่สนใจเข้าไปศึกษา และนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ โดยที่มีการอนุรักษ์ต้นน้ำและพัฒนาป่าไปพร้อม ๆ กัน สุดท้ายความชุ่มชื้นก็จะเกิดขึ้น และจะบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำ เพื่ออุปโภคบริโภคในที่สุด นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนัก และห่วงใยในปัญหามลพิษ จากน้ำเน่าเสียของประเทศที่มีปริมาณสูงขึ้น จนยากแก่การแก้ไขให้บรรเทาเบาบางลงได้ จากการศึกษาที่พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสภาพน้ำ เน่าเสียในพื้นที่หลาย ๆ แห่ง ทั้งในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัด จึงได้พระราชทานพระราชดำริ ในการแก้ไขน้ำเสียด้วยการประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศ ที่เรียกกันว่า “กังหันน้ำชัยพัฒนา” เพื่อใช้ในการบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากแหล่งชุมชนและแหล่ง อุตสาหกรรม

๓. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ที่อำนวยประโยชน์ ทั้งทางตรง และทางอ้อมให้แก่มนุษยชาติ ควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศให้อยู่ในสภาพปกติ รักษาต้นน้ำลำธาร พันธุ์พืชทุกชนิด และสัตว์ป่า อีกทั้งยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ได้บริโภคใช้สอย ประกอบอาชีพด้านการทำป่าไม้ เก็บของป่า การขนส่ง การอุตสาหกรรม การผลิตไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่ใช้วัตถุดิบจากไม้ และของป่า แต่สภาพปัจจุบันประชากรไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อบุกเบิกพื้นที่ทำกิน ลักลอบตัดไม้

ป้อนโรงงานอุตสาหกรรม และเผาถ่าน นอกจากนี้ การเร่งการดำเนินงานบางโครงการ เช่น การก่อสร้างถนน สร้างเขื่อน ฯลฯ ทำให้มีการตัดไม้ โดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าไม้จึงมีเนื้อที่ลดลงตามลำดับ และบางแห่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นความสำคัญของป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม ดังที่ประเทศไทยประสบอยู่ในขณะนี้ มีสาเหตุสำคัญมาจากการทำลายป่า พระองค์จึงทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาป่าให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ดังเดิม จากแนวพระราชดำริของพระองค์ ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาและบำรุงป่าไม้จำนวนมากมายทั่วประเทศ โดยเฉพาะป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารให้คงสภาพอยู่เดิม เพื่อป้องกันอุทกภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันก็ถนอมน้ำไว้ใช้สำหรับหล่อเลี้ยงแม่น้ำลำธารด้วย เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

๓. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสาธารณสุข

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญกับงาน สาธารณสุขเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นว่าโครงการที่พระราชทาน ให้กับประชาชนในระยะแรก ๆ ล้วนแต่เป็นโครงการ ด้านสาธารณสุข พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการสาธารณสุข เพราะการที่ประชาชนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงจะนำไปสู่สุขภาพจิตที่ดี และส่งผลให้ การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมดีตามไปด้วย

ดังจะขออัญเชิญพระราชดำรัสมา ณ ที่นี้คือ “...การรักษาความสมบูรณ์ แข็งแรงของร่างกาย เป็นปัจจัยของ เศรษฐกิจที่ดี และสังคมที่มั่นคงเพราะร่างกายที่แข็งแรงนั้น โดยปกติจะอำนวยความสะดวกให้สุขภาพจิตใจสมบูรณ์ และเมื่อมีสุขภาพ สมบูรณ์ดี พร้อมทั้งร่างกายและจิตใจแล้ว ย่อมมีกำลังทำประโยชน์ สร้างสรรเศรษฐกิจและสังคมของบ้านเมืองได้เต็มที่ ทั้งไม่เป็นภาระแก่สังคมด้วย คือเป็นผู้แต่งสร้างมิใช่ผู้ถ่วงความเจริญ...”

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพบว่าราษฎรเป็นจำนวนมาก ขาดการดูแลรักษาในด้านสุขภาพ อนามัย โครงการหน่วยแพทย์พระราชทานจึงได้ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ต่อมาเมื่อมีการเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรม เพื่อเยี่ยมราษฎรในพื้นที่โครงการต่าง ๆ โครงการพระราชดำริด้านการแพทย์จึงได้ขยาย ขอบข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจแบ่งตามลักษณะงานได้เป็น ๒ ประการ คือ การบำบัดรักษาโดยการตรวจจากคณะแพทย์พระราชทาน ซึ่งอาจแบ่งออก ได้ดังนี้

๑. แพทย์ประจำพระองค์ และคณะแพทย์ตามเสด็จฯ
๒. หน่วยแพทย์หลวงกองแพทย์หลวง สำนักพระราชวัง และเจ้าหน้าที่
๓. คณะแพทย์ตามพระราชประสงค์ เป็นแพทย์ที่อาสาจากหลาย สาขาวิชาหลายหน่วยงาน
 - ๓.๑ คณะศัลยแพทย์อาสา จากราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ แห่งประเทศไทย
 - ๓.๒ คณะศัลยแพทย์อาสา จากโรงพยาบาลศิริราช
 - ๓.๓ คณะศัลยแพทย์อาสา จากโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า
 - ๓.๔ คณะแพทย์หู คอ จมูก และโรคภูมิแพ้

๓.๕ หน่วยทันตแพทย์เคลื่อนที่ จากกรมแพทย์ทหารบก

๓.๖ คณะจักษุแพทย์ แพทย์พระราชทานดังกล่าว จะจัดชุดทำงานตามสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

- ที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดที่พระราชนิเวศน์ตั้งอยู่ ได้แก่ โรงพยาบาลสกลนคร
โรงพยาบาลนราธิวาส และโรงพยาบาลค่ายกาวิละ จังหวัดเชียงใหม่
- บริเวณที่ตรวจโรคหน้าภูพานราชนิเวศน์ และทักษิณราชนิเวศน์
- ตามเสด็จพระราชดำเนินไปรักษาพยาบาลยังหมู่บ้าน ต่าง ๆ

การอบรมหมอหมู่บ้านตามพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้คัดเลือกราษฎรอาสาสมัครตาม หมู่บ้านต่าง ๆ มารับการอบรมหลักสูตร “หมอหมู่บ้าน” โดยเริ่มต้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ทั้งนี้ เพื่อให้ราษฎรที่ได้รับการอบรม เหล่านี้ได้นำความรู้กลับไปช่วยเหลือ ประชาชนในท้องถิ่นของตน การอบรมจะเน้นในเรื่องการสาธารณสุขมูลฐาน เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การเวชศาสตร์ป้องกันอย่างง่าย ๆ การโภชนาการ (โดยเฉพาะแม่และเด็ก) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่รักษาพยาบาลของรัฐคือ สถานีอนามัยจนถึงโรงพยาบาลอำเภอ และจังหวัด เจ้าหน้าที่ที่มาให้การสนับสนุนในการอบรมหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งพลเรือน และทหาร ทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายการแพทย์ สถานที่ดำเนินการ ฝึกอบรม ได้แก่

- โรงพยาบาลประจำจังหวัดที่พระราชนิเวศน์ตั้งอยู่ ซึ่งได้แก่ โรงพยาบาลสกลนคร
- โรงพยาบาลนราธิวาส และโรงพยาบาล ค่ายกาวิละ จังหวัดเชียงใหม่

งานทั้ง ๒ ลักษณะข้างต้นมีพื้นที่ครอบคลุมในภาคเหนือตอนบน ประมาณ ๑๐ จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน ลำปาง น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๘ จังหวัด คือ สกลนคร นครพนม อุดรธานี หนองคาย มุกดาหาร มหาสารคาม กาฬสินธุ์ เลย และในภาคใต้ ๔ จังหวัด คือ นราธิวาส ยะลา ปัตตานี สงขลา

โครงการแพทย์พระราชทาน ซึ่งประกอบด้วยการบำบัดรักษาจากคณะแพทย์พระราชทาน และอบรมหมอหมู่บ้าน เป็นการช่วยแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของราษฎร ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล และมีอุปสรรคที่ระบบปกติยากจะดูแลได้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และขาดความรู้ในการดูแลรักษาตนเอง การมีคณะแพทย์พระราชทานออกไปบำบัดรักษาผู้ป่วย จะทำให้ราษฎรมีโอกาสได้รับการรักษาอย่างถูกต้อง โดยไม่ต้องเสียทุนทรัพย์ใด ๆ และสำหรับการอบรมหมอหมู่บ้านนั้น จะช่วยให้ราษฎรมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน รู้จักวิธีรักษาพยาบาลแบบปัจจุบัน และรู้จักวิธีติดต่อกับหน่วยราชการ ในกรณีที่เกิดเหตุความสามารรถที่จะดูแลรักษาตนเองได้อันเป็นการช่วยแก้ปัญหาในระยะยาว ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ว่า โครงการหน่วยแพทย์พระราชทานจะแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ทางด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งเป็นผลที่ได้รับโดยตรง จะช่วยแก้ปัญหาการเจ็บป่วย หรือทุพพลภาพได้ปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก จำนวนราษฎรทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณในการบำบัดรักษาจากหน่วยแพทย์เคลื่อนที่พระราชทาน จะเป็นชาวนบพที่ยากจนที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร อันเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ จากจำนวนตัวเลขที่ปรากฏในแต่ละปี จะมีราษฎรที่เจ็บป่วยจากทุก

ภาคที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณรับไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ทั้งที่เป็นคนไข้ในโรงพยาบาล และผู้ที่มาขอรับการตรวจ จากหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ที่ติดตามเสด็จฯ ไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ มีจำนวนมากมาย นับหมื่นนับแสนคน

๒. ทางด้านเศรษฐกิจ การที่ราษฎรเจ็บป่วยจะเป็นปัญหาในการประกอบอาชีพของราษฎร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ที่ต้องใช้กำลังในการทำงาน ดังนั้น เมื่อได้รับการบำบัดรักษาให้มีสุขภาพพลานามัยที่ดีแล้วราษฎรเหล่านั้นก็สามารถมีร่างกายที่สามารถต่อสู้กับงานหนักในการประกอบอาชีพได้ ซึ่งจะยังผลให้เศรษฐกิจส่วนรวมของสังคมดีขึ้นอย่างแน่นอน

๔. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการส่งเสริมอาชีพ

สำหรับการส่งเสริมอาชีพนั้น หากเป็นโดยทางอ้อมแล้วโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริส่วนใหญ่เมื่อได้ดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการแล้ว จะทำให้เกิดการส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะศูนย์ศึกษาการพัฒนาทั้งหลายนั้น จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดตั้งขึ้นมาก็เพื่อที่จะให้มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อแสวงหาแนวทาง และวิธีการพัฒนาด้านต่างๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ เพื่อให้ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างจริงจัง ส่วนโครงการประเภทการส่งเสริมอาชีพโดยตรงนั้นก็มีความไม่น้อย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือ ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ จึงได้มีโครงการเกี่ยวกับประเภทการส่งเสริมอาชีพโดยตรง เช่น โครงการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ โครงการศิลปอาชีพพิเศษทั่วประเทศ โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มขนาดเล็ก โครงการศูนย์บริการ พัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่ จังหวัดเชียงใหม่ และโครงการอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งโครงการเหล่านี้ผลสุดท้ายของ โครงการคือประชาชนที่อยู่ในเป้าหมายโครงการ สามารถที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพ จนทำให้เกิดรายได้กับครอบครัว

๕. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ

การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกหรือการชลประทาน นับว่า เป็นงานที่มีความสำคัญ และมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ในการช่วยให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกได้อย่างสมบูรณ์ตลอดปี ในปัจจุบันพื้นที่การเพาะปลูกส่วนใหญ่ทุกภาคของประเทศเป็นพื้นที่เพาะปลูกนอกเขตชลประทาน ซึ่งต้องอาศัยเพียงน้ำฝน และน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก ทำให้พืชได้รับน้ำไม่สม่ำเสมอตามที่พืชต้องการเป็นผลให้ผลผลิตที่ได้รับไม่ดีเท่าที่ควร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ มากกว่าโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริประเภทอื่น ทรงให้ความสำคัญในลักษณะ “น้ำคือชีวิต” ดังพระราชดำรัส ณ สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๒๙ ความว่าตอนหนึ่ง

“...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะ ปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มี น้ำ คนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคน อยู่ไม่ได้...”

การพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น มีหลักและวิธีการที่สำคัญ ๆ คือ

๑. การพัฒนาแหล่งน้ำจะเป็นรูปแบบใด ต้องเหมาะสมกับรายละเอียดสภาพภูมิประเทศเสมอ
๒. การพิจารณาวางโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ต้องเหมาะสมกับสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีในแต่ละท้องถิ่นเสมอ
๓. พิจารณาถึงความเหมาะสมในด้านเศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการเข้าไปสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับคนกลุ่มหนึ่ง โดยสร้างประโยชน์ให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ไม่ว่าประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการลงทุนนั้น จะมีความเหมาะสมเพียงใดก็ตาม

ด้วยเหตุนี้การทำงานโครงการพัฒนาแหล่งน้ำทุกแห่งจึงพระราชทานพระราชดำริไว้ว่า ราษฎรในหมู่บ้านซึ่งได้รับประโยชน์จะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดิน โดยจัดการช่วยเหลือผู้ที่เสียประโยชน์ตามความเหมาะสมที่จะตกลงกันเอง เพื่อให้ทางราชการสามารถเข้าไปใช้ที่ดินทำการก่อสร้างได้ โดยไม่ต้องจัดซื้อที่ดิน ซึ่งเป็นพระบรมราโชบายที่มุ่งหวังให้ราษฎรมีส่วนร่วมกับรัฐบาล และช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคมของตนเองและมีความหวงแหน ที่จะต้องดูแลบำรุงรักษาสิ่งก่อสร้างนั้นต่อไปด้วย โครงการพัฒนา แหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อาจแบ่งออกได้ เป็น ๕ ประเภท ดังต่อไปนี้

- ๑) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก และอุปโภคบริโภค ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ และฝายทดน้ำ
- ๒) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการรักษาต้นน้ำลำธาร
- ๓) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ
- ๔) โครงการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม
- ๕) โครงการบรรเทาอุทกภัย

อย่างไรก็ตามโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์เพื่อการเกษตรเป็นสำคัญ แต่ก็มีการพัฒนาแหล่งน้ำ หลาย ๆ โครงการที่มีวัตถุประสงค์ หลาย ๆ อย่างพร้อมกันไป โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติเป็นส่วนรวม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว พอสรุปได้ดังนี้

๑. ช่วยให้พื้นที่เพาะปลูกมีน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ สามารถทำการเพาะปลูกได้ทั้งฤดูฝนและฤดูแล้งช่วยให้ได้ผลผลิตมากขึ้น และสามารถทำการเพาะปลูกครั้งที่สองได้ เป็นการช่วยให้ราษฎรมีรายได้มากขึ้น
๒. ในบางท้องถิ่นเคยมีน้ำท่วมขัง จนไม่สามารถใช้ทำการเพาะปลูกได้ หรือไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร โครงการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น บริเวณขอบพรุ ทำให้พื้นที่แห่งนั้นสามารถจัดสรรให้ราษฎรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเข้าทำกินได้ ช่วยให้ไม่ไปบุกรุกทำลายป่าหาที่ทำกินแห่งอื่น ๆ ต่อไป ซึ่ง เป็นการช่วยรักษาป่าไม้อันเป็นทรัพยากรของชาติไว้ได้

๓. เมื่อมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดต่าง ๆ ไว้ ก็มีการปล่อยพันธุ์ปลา ทำให้ราษฎรตามหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง สามารถมีปลาบริโภคภายในครอบครัว หรือเสริมรายได้ขึ้น

๔. ช่วยให้ราษฎรมีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคที่สะอาดอย่างพอเพียงตลอดปี ทำให้ราษฎรมีสุขภาพพลานามัยดีขึ้น และยังช่วยให้มีแหล่งน้ำสำหรับการเลี้ยงสัตว์ด้วย

๕. บางโครงการจะเป็นประเภท เพื่อบรรเทาอุทกภัยในเขตชุมชนเมืองใหญ่ เช่น กทม. และปริมณฑล ช่วยลดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ ทั้ง ภาคเอกชน และภาครัฐบาลเป็นอันมาก

๖. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำจะช่วยให้ราษฎรที่อยู่ในป่าเขาในท้องที่ทุรกันดารได้มีไฟฟ้าใช้ สำหรับแสงสว่างในครัวเรือนได้บ้าง

๗. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการรักษาต้นน้ำลำธารอันเนื่อง มาจากพระราชดำริ โดยการสร้างฝายเก็บกักน้ำบริเวณต้นน้ำลำธาร เป็นขั้น ๆ พร้อมระบบกระจายน้ำจากฝายต่าง ๆ ไปสู่พื้นที่สองฝั่งของลำธาร ทำให้พื้นดินชุ่มชื้น และป่าไม้ตามแนวสองฝั่งลำธารเขียวชอุ่มตลอดปี ลักษณะเป็นป่าเปียกสำหรับป้องกันไฟป่าเป็นแนวกระจายไปทั่วบริเวณต้นน้ำลำธาร ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติคงมีความอุดมสมบูรณ์ไว้ต่อไป

กล่าวได้ว่างานพัฒนาแหล่งน้ำนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทำทุกอย่างทุกขั้นตอน ตั้งแต่ นายปราโมทย์ ไม้กลัด เล่าให้ ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ ๕ - ๑๐ ตุลาคม ๒๕๓๘ ดังนี้ "...งานของพระองค์ท่านมีตั้งแต่ ถ่าน้ำขาดแคลนก็จัดหาน้ำ และ เมื่อน้ำท่วม น้ำมากก็จัดการ บรรเทาให้น้อยลง เมื่อน้ำเน่าเสีย ก็ต้องมีการจัดการทำงานด้านน้ำทั้งหมด ท่านจะทราบปัญหาอย่างละเอียด...."

๖. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านคมนาคมสื่อสาร

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านคมนาคมสื่อสาร ส่วนใหญ่จะเป็นโครงการเกี่ยวกับปรับปรุงถนนหนทาง การก่อสร้างถนนเพื่อการสัญจรไปมาได้สะดวกและทั่วถึง การคมนาคมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของการนำความเจริญไปสู่ชนบท การติดต่อสื่อสารที่ดียังผลสำคัญทำให้เศรษฐกิจของราษฎรในพื้นที่ดีขึ้น ราษฎรก็มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในการพัฒนาชนบทนั้น การคมนาคมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่จะมองข้ามไปเสียมิได้ เพราะเป็นเสมือนประตูเชื่อมระหว่างในเมือง และชนบท ดังนั้น การที่จะเริ่มโครงการพัฒนาใด ๆ นั้นจะต้องเริ่มจากการปรับปรุง และการก่อสร้างถนนหนทางเป็นการเปิด ประตูนำความเจริญเข้าไปสู่พื้นที่

๗. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสวัสดิการสังคม

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านสวัสดิการสังคม เป็นโครงการเพื่อช่วยเหลือราษฎรในถิ่นที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็น ในการดำรงชีวิต ทั้งนี้เป็นการส่งเสริมให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยจัดหาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้แก่ราษฎร ตลอดจนถึงจำเป็นขั้นพื้นฐาน ที่ประชาชนพึงจะได้รับ เช่น แหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค เพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น พออยู่ พอกิน ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความผาสุก ตัวอย่างของโครงการอันเนื่องมาจาก

พระราชดำริ ด้านสวัสดิการสังคม เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่วัดญาณสังวรารามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาพื้นที่ทางการเกษตรที่เสื่อมโทรมให้อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเกษตรต่อไป และเป็นศูนย์บริการการพัฒนาด้านการเกษตร รวมทั้งให้การอบรมผู้สนใจ พร้อมกันนี้วัดจะเป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยการพัฒนา จิตใจพร้อม ๆ ไปด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วย โครงการ ห้วยคดอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ลักษณะงาน เป็นการสำรวจแบ่งแปลงที่อยู่อาศัย และพื้นที่การเกษตรให้ราษฎรในพื้นที่ จำนวน ๒๕๐ ครอบครัวพร้อม ๆ กับจัดสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้ประชาชนเหล่านั้นได้อยู่อาศัยตามควรแก่ ทัศนภาพที่เหมาะสม

สรุป

สรุป แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มีอยู่กว้างขวางและหลากหลาย ครอบคลุมและเกี่ยวพันกับกระบวนการพัฒนาหลายสาขา แม้กระนั้นก็ดี แต่ละแนวคิดและทฤษฎีที่ได้พระราชทานไว้นั้น ได้ก่อคุณูปการอันยิ่งใหญ่แก่การสงเคราะห์ ช่วยเหลือและยกระดับคุณภาพชีวิตของพสกนิกรอนเอนกันนั้นมาโดยตลอดระยะเวลามากกว่า ๕๐ ปี ที่ทรงครองสิริราชสมบัติ แนวคิดและทฤษฎีที่ทรงคิดค้นขึ้นเองด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถที่ล้ำลึกนั้น ไม่จำกัดเฉพาะเรื่องของการเกษตรกรรม เช่น น้ำ ดิน อากาศ และการเพาะปลูกเท่านั้น หากแต่ยังมีเรื่องของการบริหารจัดการ เรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนด้านการพัฒนาสังคมและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนอีกด้วย การสงเคราะห์ช่วยเหลือพสกนิกร โดยเฉพาะผู้ยากไร้ในถิ่นทุรกันดารนั้น ได้เสริมสร้างความมั่นคงทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวม เป็นการแบ่งเบาภาระอุดหนุนว่าง และเสริมงานด้านการพัฒนาประเทศของรัฐบาลอย่างประสานสอดคล้องกัน*

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “เศรษฐกิจแบบพอเพียง”

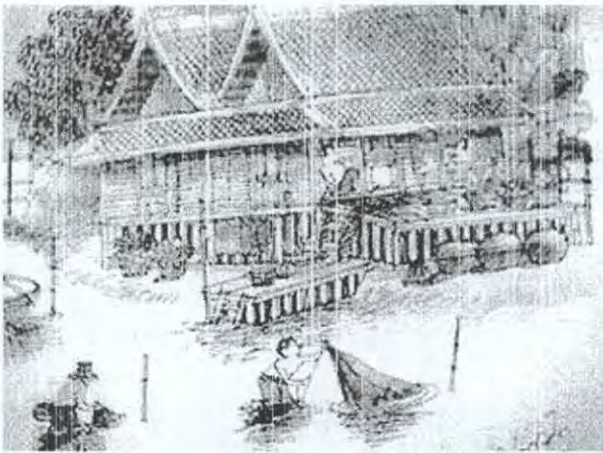
ประชาชนชาวไทยและชาวโลกต่างได้รับรู้ข่าวคราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจที่นับเป็นจุดเด่นที่คนทั่วไปจะสำนึกถึงก่อนก็คือ ทรงห่วงใยในพสกนิกรของพระองค์อย่างมากและให้ความสนพระทัยในการที่จะพัฒนาประเทศ เพื่อให้ประชาชนชาวไทยได้มีชีวิตที่ดีโดยตลอด ยิ่งพิจารณาจากโครงการพระราชดำริต่าง ๆ มีมากกว่าสามพันโครงการแล้วจะยิ่งประจักษ์ชัดว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนาอย่างแท้จริง ที่ทรงมุ่งมั่นการพัฒนา เพื่อคนยากจนให้พอมี พอกิน ไม่อดอยากและสามารถช่วยตนเองได้อย่างแท้จริง

การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจ “แบบพอเพียง” ตามแนวพระราชดำริ

ศัพท์ทางวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์มีความหมายตรงกับคำว่า “Self - Sufficient Economy” มีความหมายถึงการดำรงชีวิตอยู่ได้โดยการพึ่งตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานพระราช

* www.swu.ac.th/royal/book4/b4c2t1/htm/

ตำริเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรชาวไทยทั้งมวล ในวาระที่ประเทศไทยกำลังตกอยู่ในห้วงวิกฤต เศรษฐกิจถดถอยอย่างรุนแรงจนเกิดผลกระทบทั่วทั้งประเทศ พระองค์ทรงพระราชดำรัสว่า “... ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปในทางที่จะทำให้กลับมาเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้จะครึ่งหนึ่งก็ไม่ต้อง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็สามารถอยู่รอดได้ การแก้ไขอาจจะต้องใช้เวลา ...”

เศรษฐกิจแบบพอเพียง” คือ การดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่คือหวนกลับมาใช้ชีวิตชีวิตไทย จะทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเองหลุดพ้นจากความทุกข์ และมีความสุขที่สุด ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาอดทนตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยมมีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด หากกล่าวโดยสรุปได้ว่า

การพึ่งพาตนเองมีหลักสำคัญ ๕ ประการคือ

๑. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ตนเองและประเทศชาติรวมมีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
๒. ด้านสังคมแต่ละชุมชน ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งเป็นอิสระ
๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งเพิ่มมูลค่าให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
๔. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ ๆ มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมและการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง
- ๕ ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มี การมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้

ทฤษฎีใหม่ ๓ ชั้น ในเศรษฐกิจพอเพียง

พระราชดำรัสที่เรียกว่า ทฤษฎีใหม่ ของพระเจ้าอยู่หัว เป็น ๓ ชั้น ซึ่งขยายความดังต่อไปนี้

ทฤษฎีใหม่ชั้นที่ ๑ ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้ได้กินอิ่ม ไม่ติดหนี้ มีเงินออม

ทฤษฎีใหม่ชั้นที่ ๒ รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ทำเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรม แปรรูปอาหาร ทำธุรกิจ ป้อน้ำมัน ขายอาหาร จัดการท่องเที่ยว ชุมชนมีกองทุนชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน

ทฤษฎีใหม่ชั้นที่ ๓ เชื่อมโยงกับบริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ รวมทั้งการส่งออก

ระเบียบวาระแห่งการประชุม (National Agenda) ที่ควรทำอยู่ ๗ เรื่องคือ

๑. สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่
๒. สร้างเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม
๓. ปฏิรูประบบเศรษฐกิจมหภาคและการเงิน
๔. ปฏิรูประบบรัฐ ทั้งการเมืองและระบบราชการ
๕. ปฏิรูปการศึกษา
๖. ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม
๗. ปฏิรูปกฎหมาย

ทั้ง ๗ เรื่องเชื่อมโยงกันทั้งหมดโดยเฉพาะทุกเรื่อง ต้องนำไปสู่การเป็นคนและสังคมที่ดี มีคุณค่า น่าเชื่อถือและจิตสำนึกที่ดี ให้ความภาคภูมิใจ ความมีศักดิ์ศรี ความมีพลังและความสำเร็จจะเป็นทุนทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง ดังนั้นคนไทยทุกคนควรถือเป็นหน้าที่ ที่จะช่วยกันสร้างคุณค่าและจิตสำนึกให้พ้นจากการฉ้อฉลคอร์รัปชัน เอาเปรียบ ทำร้ายผู้อื่น ไม่ขยัน ไม่พูดความจริง ไม่โปร่งใส ไม่นึกถึงคนอื่น ไม่รับผิดชอบ ใช้อำนาจไม่ทะนุบำรุงของที่เป็นส่วนรวม ไม่ชวนขายสร้างและใช้ความรู้ แต่ใช้ความเห็นและการคาดเดา ขาดความภาคภูมิใจในคุณค่าของตัวเอง ต้องใช้ความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย สُرุษุ่ยสุร้าย คนไทยทุกคนควรพัฒนาตนเองไปสู่ความมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า รักความจริง รักผู้อื่น รักความสุจริตยุติธรรม โปร่งใส ไม่กลัวการตรวจสอบ ชวนขายสร้างและใช้ความรู้ มีความสุขและภูมิใจในตัวเอง เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม ธรรมรัฐแห่งชาติกับอนาคตของประเทศ

ธรรมรัฐแห่งชาติ (Good Governance) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการฟื้นฟูบูรณะประเทศ ถ้าปราศจากธรรมรัฐแห่งชาติ ประเทศไทยไม่มีวันหายวิกฤต เพราะธรรมรัฐแห่งชาติ หมายถึง ชาตที่มีความถูกต้อง ถ้าปราศจากความถูกต้องเราเจริญไม่ได้ ความไม่ถูกต้องนำไปสู่วิกฤตการทางเศรษฐกิจรุนแรงที่สุดอย่างที่เราเห็น ๆ กันอยู่ ความถูกต้อง (ธรรม) แห่งชาติหรือธรรมรัฐแห่งชาติหมายถึง

- ธรรมรัฐในภาครัฐ (ทั้งการเมืองและระบบราชการ)

- ธรรมรัฐในภาคธุรกิจ (Corporate Good Governance)
- ธรรมรัฐภาคสังคม (ประชาสังคม - Civil Society)

ความถูกต้องในภาครัฐและภาคธุรกิจมีลักษณะอย่างน้อย ๕ ประการคือ

๑. มีความสุจริต
๒. มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
๓. มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้
๔. มีความร่วมมือกันทำความดี
๕. มีความเข้มแข็งทางปัญญา เรียนรู้ และปรับตัวได้

ภาคสังคมต้องเป็นสังคมที่เข้มแข็งหรือประชาสังคม (Civil Society) ความเป็นประชาสังคมเป็นปัจจัยชี้ขาดในเศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของธรรมรัฐแห่งชาติคนไทยทุกคนควรทำความเข้าใจและมีส่วนร่วมสร้างประชาสังคม*

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่อง “น้ำ”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นที่ยอมรับนับถือกันโดยทั่วไปว่าพระองค์ คือ ปราชญ์ในเรื่องน้ำของแผ่นดินอย่างแท้จริง ตลอดระยะเวลาอันยาวนานของการทรงงานหนักตรากตรำอย่างไม่ทรงเคยหยุดหย่อนนั้น งานพัฒนาที่สำคัญยิ่งของพระองค์คือ งานที่เกี่ยวข้องกับ “น้ำ” ศาสตร์ทั้งปวงที่เกี่ยวกับน้ำไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำ การเก็บกัก การระบาย การควบคุม การทำน้ำเสียให้เป็นน้ำดี ตลอดจนการแก้ไขปัญหาทั่วมนั้น ย่อมประจักษ์ชัดและได้พิสูจน์ ให้เห็นแล้วว่าพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระองค์นั้นหาผู้เสมอเหมือนได้ยากยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับน้ำนี้ใคร่ขอหยิบยกแนวคิดและทฤษฎีที่ทรงดำเนินการเกี่ยวกับน้ำในลักษณะต่าง ๆ กัน มาแสดงให้เห็นพอสังเขป ณ ที่นี้เพียง ๒ - ๓ ประการ เช่น แนวคิดเรื่อง “น้ำดีไล่น้ำเสีย” ในการแก้ไขมลพิษทางน้ำนั้น ทรงแนะนำให้ใช้หลักการแก้ไขโดยใช้น้ำที่มีคุณภาพดีจากแม่น้ำเจ้าพระยาให้ช่วยผลักดันและเจือจางน้ำเน่าเสียให้ออกจากแหล่งน้ำของชุมชนภายในเมืองตามคลองต่าง ๆ เช่น คลองบางเขน คลองบางซื่อ คลองแสนแสบ คลองเทเวศร์ และคลองบางลำภู เป็นต้น วิธีนี้จะกระทำได้ด้วยวิธีการเปิด - ปิด ประตูอาคารควบคุมน้ำ รับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงจังหวะน้ำขึ้นและระบายน้ำสู่แม่น้ำเจ้าพระยาในระยะน้ำลง ผลก็คือน้ำตามลำคลองต่าง ๆ มีโอกาสไหล ถ่ายเทหมุนเวียนกันมากขึ้น น้ำที่มีสภาพทรงอยู่กับที่และเน่าเสียก็จะกลับกลายเป็นน้ำที่มีคุณภาพดีขึ้น ด้วยวิธีธรรมชาติง่าย ๆ อย่างที่ไม่มีผู้ใดคิดมาก่อนเช่นนี้ ได้มีส่วนทำให้น้ำเน่าเสียตามคูคลองต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครมีสภาพดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในปัจจุบัน วิธีการง่าย ๆ เช่นนี้ คือ การนำระบบการเคลื่อนไหวของน้ำตามธรรมชาติมาจัดระเบียบแบบแผนขึ้นใหม่ เป็นการ “จัดการทรัพยากรธรรมชาติ

* www.yasothon.go.th/think.html

ในเชิงอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เรียบง่าย” ไม่ขัดกับหลักธรรมชาติ แต่สอดคล้องและนำไปสู่ประโยชน์ที่ต้องการได้

“ไตรธรรมชาติ” ของกรุงเทพมหานคร ที่บึงมักกะสัน ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของแนวความคิดในเรื่องการบำบัดน้ำเสียของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยได้ทรงวางแนวพระราชดำริพระราชทานไว้ว่า เมืองใหญ่ทุกแห่งต้องมี “ปอด” คือสวนสาธารณะไว้หายใจหรือฟอกอากาศในขณะเดียวกันก็ควรมีแหล่งน้ำไว้สำหรับกลั่นกรองสิ่งโสโครกเน่าเสีย ทำหน้าที่เสมือนเห็น “ไตรธรรมชาติ” จึงได้ทรงใช้ “บึงมักกะสัน” เป็นแหล่งน้ำที่รองรับน้ำเสียจากชุมชนในเขตปริมณฑลและในกรุงเทพมหานคร โดยทรงเปรียบเทียบว่า “บึงมักกะสัน” เป็นเสมือนดัง “ไตรธรรมชาติ” ของกรุงเทพมหานครที่เก็บกักและฟอกน้ำเสียตลอดจนเป็นแหล่งเก็บกักและระบายน้ำในฤดูฝน และที่บึงแห่งนี้เองก็ได้โปรดให้มีการทดลองใช้ผักตบชวา ซึ่งเป็นวัชพืชที่ต้องการกำจัดอยู่แล้วมาช่วยดูดซับความสกปรกปนเปื้อน รวมตลอดทั้งสารพิษต่าง ๆ จากน้ำเน่าเสียประกอบเข้ากับเครื่องกลบำบัดน้ำเสียแบบต่าง ๆ ที่ได้ทรงคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นเองโดยเน้นวิธีการที่เรียบง่ายประหยัด และไม่สร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนในพื้นที่นั้น มีพระราชกระแสในเรื่องนี้ว่า “...สวนสาธารณะ ถือว่าเป็นปอด แต่บึง (บึงมักกะสัน) เป็นเสมือนไตฟอกเลือด ถ้าไตทำงานไม่ดี เราก็ตาย อยากให้เข้าใจหลักการของความคิดนี้...” บึงมักกะสันในปัจจุบันได้ทำหน้าที่ “ไตรธรรมชาติ” ของกรุงเทพมหานครอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีส่วนช่วยบรรเทามลพิษทางน้ำ และเป็นแหล่งศึกษาทดลองด้านการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมอาชีพ และการนำของเสียมาใช้ให้ก่อประโยชน์ได้อย่างดียิ่ง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องน้ำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มีอยู่มากและหลากหลาย โดยนับตั้งแต่แนวความคิดในโครงการเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ของประเทศ เช่น โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเกิดจากน้ำพระราชหฤทัยที่ทรงห่วงใยถึงปัญหาวิกฤตการณ์น้ำที่จะเกิดขึ้นแก่ประเทศไทยในอนาคต คือปัญหาน้ำท่วมกับปัญหาน้ำแล้ง ซึ่งเกิดขึ้นสลับกันอยู่ตลอดเวลา สร้างความสูญเสียอันยิ่งใหญ่แก่เกษตรกรและประชาชน โดยทั่วไปอยู่เป็นประจำ จึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการจัดสร้างโดยเร่งด่วน เพื่อเป็นแหล่งต้นตุน้ำชลประทานในการเกษตรกรรมในฤดูแล้ง เพื่อป้องกันและบรรเทาอุทกภัยในบริเวณลุ่มน้ำป่าสัก และลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างในฤดูน้ำหลาก เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำเน่าเสียในเขตกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ในภาคกลาง และเพื่อผลประโยชน์ทางอ้อมนานัปการที่จะบังเกิดขึ้น สำหรับในเรื่องนี้ได้เคยมีพระราชกระแสไว้ด้วยความห่วงใยว่า

“...หากประวิงเวลาต่อไปไม่ได้ทำ เราก็คงอดน้ำแน่ จะกลายเป็นทะเลทราย และเราก็จะอพยพไปไหนไม่ได้ โครงการนี้คือ สร้างอ่างเก็บน้ำ ๒ แห่ง แห่งหนึ่งคือที่แม่น้ำป่าสัก อีกแห่งหนึ่งคือที่แม่น้ำนครนายก ๒ แห่งรวมกันจะเก็บน้ำเหมาะสมพอเพียงสำหรับการบริโภค การใช้น้ำในเขตกรุงเทพฯ และเขตใกล้เคียงในที่ราบลุ่มของประเทศไทย...”

แนวความคิดหลักในเรื่องที่จะต้องมีการเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้ง และป้องกันบรรเทา น้ำท่วมในฤดูน้ำหลากนั้น ก็เนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า แม่น้ำป่าสักมีปริมาณน้ำไหลเฉลี่ยทั้งปีประมาณ ๒,๔๐๐

ล้านลูกบาศก์เมตร เฉพาะปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยในเดือนกันยายนและตุลาคม จะมีถึงประมาณ ๑,๖๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เนื่องจากเป็นฤดูฝน แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่าปริมาณน้ำเหล่านี้ถูกปล่อยทิ้งลงทะเลโดยเปล่าประโยชน์ แทนที่จะได้เก็บกักไว้ใช้เพื่อการเกษตรกรรม การอุปโภคบริโภค และอื่น ๆ ในฤดูแล้ง และช่วยลดความสูญเสียจากอุทกภัย ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำได้ ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีระบบเก็บกักน้ำที่สมบูรณ์นั่นเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นย้ำหลายครั้งและให้ความสำคัญแก่โครงการนี้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากหากดำเนินการได้สำเร็จโดยเร็ว ปัญหาและวิกฤตการณ์เกี่ยวกับน้ำในทุกรูปแบบของประเทศไทย ก็จะมีบรรเทาเบาบางลงได้แน่นอน

นอกเหนือไปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักแล้ว ทางภาคใต้ของประเทศไทยก็ประสบกับปัญหาของน้ำท่วม น้ำจืด น้ำเปรี้ยว น้ำเค็ม อันเป็นผลทำให้การเกษตรกรรมไม่ได้ผลดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่โดยรอบเขตพรุและที่ใกล้กับเขตดินพรุ เช่น บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง และบริเวณลุ่มน้ำบางนรา เป็นต้น โดยมีหลักการสำคัญในทางโครงการและ ก่อสร้างระบบแยกน้ำ ๓ รสออกจากกันคือ สร้างระบบป้องกันน้ำเปรี้ยวจากพรุที่ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมเป็นกรด ระบบป้องกันน้ำเค็มบุกรุก และระบบส่งน้ำจืดช่วยเหลือพื้นที่เกษตรกรรม และเพื่อการอุปโภคบริโภค เกี่ยวกับโครงการฯ นี้ได้ทรงวางแนวคิดและวิธีการในเรื่องการ แยกน้ำแต่ละประเภทในพื้นที่เดียวกันให้แยกออกจากกันด้วยวิธีการที่แยบยล อันแสดงถึงพระอัจฉริยภาพในศาสตร์ของน้ำอย่างแท้จริง*

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่อง “ดิน”

โดยลักษณะเดียวกันกับเรื่อง “น้ำ” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และปรับปรุงบำรุงดิน เพื่อการเกษตรกรรมไว้หลายประการ ทั้งนี้รวมถึง “การใช้หญ้าแฝก” เพื่ออนุรักษ์และป้องกันการพังทลายของหน้าดิน จนประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางของการใช้เทคนิคและวิชาการหญ้าแฝกที่ประสบผลสำเร็จและมีความก้าวหน้ามากที่สุดในโลกปัจจุบันนี้ด้วย

แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับดินนั้นที่สมควรยกมาเป็นตัวอย่างพอสังเขปในส่วนนี้ มีดังต่อไปนี้ คือ วิธีการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวด้วย “การแก้งดิน”

สภาพพื้นที่ดินทางภาคใต้มีสภาพเป็นดินเปรี้ยวจัด ทำการเพาะปลูกไม่ได้เนื่องจากมีกรดกำมะถันอันเป็นสาเหตุของดินเปรี้ยวอยู่เป็นอันมาก วิธีการแก้ไขก็คือ ใช้กรรมวิธีการ “แก้งดินให้เปรี้ยว” ด้วยการทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกันเพื่อเร่งปฏิกิริยาทางเคมีของดินให้มีกรดจัดมากขึ้นจนถึงที่สุด จากนั้นจึงมีการปรับปรุงดินเปรี้ยวโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น โดยการควบคุมระบบน้ำใต้ดินเพื่อป้องกันการเกิดกรดกำมะถัน การใช้วัสดุปูนผสมประมาณ ๑ - ๔ ตันต่อไร่ การใช้น้ำชะล้างจนถึงการเลือกใช้พืชที่จะเพาะปลูกในบริเวณนั้น “การแก้งดิน” โดยวิธีการที่ได้พระราชทานไว้นั้น สามารถทำให้บริเวณพื้นที่ดินที่เปล่าประโยชน์และไม่สามารถทำอะไรได้ กลับฟื้นคืนสภาพที่สามารถทำการเพาะปลูกได้อีกครั้งหนึ่งด้วยวิธีการอันเกิดจากพระปรีชาสามารถโดยแท้

* www.swu.ac.th/royal.book4/b4c2t6.html

การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์และปรับปรุงบำรุงดิน ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคิดค้นวิธีการใช้และดัดแปลงจากวิธีการสมัยเก่าที่ใช้กันมาแต่ครั้งโบราณ โดยพระราชทานแนวคิดและทฤษฎีการใช้หญ้าแฝกให้มีประสิทธิภาพสูงสุดตามลักษณะและสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน เช่น การปลูกหญ้าแฝกเป็นแถวตามแนวระดับขวางตามความลาดของเขา การปลูกหญ้าแฝกเพื่อแก้ปัญหาการพังทลายของดินที่เป็นร่องน้ำลึก การปลูกในพื้นที่ลาดชัน และการปลูกเพื่อการอนุรักษ์ความชุ่มชื้นในดิน ซึ่งผลสำเร็จจากการนี้ส่วนหนึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือจากนานาประเทศ จนกระทั่งสมาคมด้านการป้องกันการพังทลายของดินระหว่างประเทศได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลอันทรงเกียรติแด่พระองค์ในฐานะที่ทรงเป็นนักอนุรักษ์ดินและสภาพแวดล้อมที่มีผลงานยอดเยี่ยม ในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ปรับปรุงบำรุงดินนั้นได้พระราชทานแนวคิดว่า “...การปรับปรุง พัฒนาที่ดินที่สำคัญคือ ต้องอนุรักษ์ผิวดินซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ไว้ให้ได้ ไม่ลอกหน้าดินทิ้งไป ต้องสงวนไม้ยืนต้นที่ยังเหลืออยู่ เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของผิวดินไว้...”*

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกเหนือไปจากการให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับเรื่องของดินและน้ำแล้ว แนวคิดและทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ยังคำนึงถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ความเข้าใจต่อแห่งธรรมชาติและสภาวะตามธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของพระองค์นั้นทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นของทรัพยากรป่าไม้ และเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ซึ่งในส่วนแรกนี้ ตัวอย่างที่พอจะแสดงให้เห็นเป็นสังเขปคือ

ป่า ๓ อย่าง ป่าไม้ ๓ อย่าง เป็นแนวคิดของการผสมผสานความต้องการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับการความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรเข้าบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ จึงควรให้ดำเนินการปลูกป่า ๓ อย่าง เพื่อประโยชน์ ๔ อย่าง คือ ป่าสำหรับใช้สอย ป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิง ป่าหรือสงวนป่าเหล่านี้ นอกจากเป็นการเกื้อกูลและอำนวยประโยชน์ใน ๓ อย่าง นั้นแล้ว ป่าไม้ไม่ว่าจะเป็นชนิดใด ก็จะสามารถอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และคงความชุ่มชื้นเอาไว้ อันเป็นการอำนวยประโยชน์ อย่างที่ ๔ ซึ่งเป็นผลพลอยได้

“ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเข้าใจ พระทัยอย่างลึกซึ้งถึงวิถีแห่งธรรมชาติ โดยที่ได้พระราชทานแนวคิดที่บางครั้งป่าไม้ก็เจริญ เติบโตขึ้นเองตามธรรมชาติขอเพียงอย่าเข้าไปรบกวนและทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หากปล่อยให้ตามสภาพ ธรรมชาติชั่วระยะเวลาหนึ่งป่าไม้ก็จะขึ้นสมบูรณ์เอง การระดมปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปอกเปลือกหน้าดินซึ่งมีคุณค่ามากออกไป และปลูกพันธุ์ไม้ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและระบบนิเวศน์บริเวณนั้น นอกจากต้นไม้ที่ปลูกไว้จะ

* อ่างแล้ว เรื่องเดียวกัน

ตายโดยไม่ได้ประโยชน์แล้วยังทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วย แนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้ จึงเป็นที่มาของคำว่า “ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ซึ่งเป็นที่ยึดถือกันในหมู่ผู้รู้ทั่วไป

“ฝายชะลอความชุ่มชื้น” (Check Dam) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เกิดจากพระปรีชาสามารถอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงคิดค้นขึ้นเพื่อเป็นวิธีการในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้ด้วยวิธีง่าย ๆ ประหยัด และได้ผลดี นั่นคือการสร้างฝายเล็ก ๆ ให้สอดคล้องไปกับสภาพธรรมชาติ โดยการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ฝายชะลอความชุ่มชื้น (check dam) มีอยู่ ๒ ประเภทคือ ฝายต้นน้ำลำธาร สำหรับกักกระแสน้ำไว้ให้ไหลช้าลง และสามารถซึมลงได้ผิวดินเพื่อสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณนั้น และอีกประเภทหนึ่งคือ ฝายดักตะกอนดินและทรายมิให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำเบื้องล่างฝายทั้ง ๒ ประเภทสามารถสร้างความชุ่มชื้นและชะลอความชุ่มชื้นและอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่ง ดังตัวอย่างที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกประการหนึ่งก็คือ ทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาคความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยการดำเนินการตามแนว “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ซึ่งมีอยู่จำกัดให้ก่อประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็มีน้ำไว้ใช้ตลอดปี เป็นการอำนวยประโยชน์ต่อทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปด้วย

“ทฤษฎีใหม่” อันเกิดจากพระปรีชาสามารถ และพระอัจฉริยภาพของพระองค์นั้น มีหลักสำคัญง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน สรุปได้ว่า พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยวของเกษตรกรไทยอนุमानว่าจะมีเนื้อที่ประมาณ ๑๕ ไร่ แบ่งพื้นที่ตามวิธีการทฤษฎีใหม่จะเป็นนาข้าว ๕ ไร่ พืชไร่ พืชสวน ๕ ไร่ ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ ๒ ไร่ สระน้ำ ๓ ไร่ (ลึกประมาณ ๔ เมตร) จุน้ำได้ประมาณ ๑๙,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร หรือสูตร ๓๐-๓๐-๓๐-๑๐

ในที่นี้ใคร่ขอนำแนวคิดเรื่องทฤษฎีใหม่ที่ได้พระราชทานรายละเอียดเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๓๗ มาเพื่อเป็นการอธิบายความให้ชัดเจน ดังนี้

ถ้าพูดอย่างสรุปที่สุด เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ ๑๕ ไร่) ซึ่งเป็นอัตราถือครองโดยเฉลี่ยวของเกษตรกรโดยทั่ว ๆ ไป

หลักสำคัญ : ให้เกษตรกรมีความพอเพียงโดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self Sufficiency) ในระดับที่ประหยัด

มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา ๕ ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้

เพื่อการนี้จะต้องใช้หลักเกณฑ์เฉลี่ยว่าต้องมีน้ำใช้ระหว่างช่วงฤดูแล้งประมาณ ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ต่อ ๑ ไร่ หากแต่ละแปลงเกษตรมีเนื้อที่ ๕ ไร่ และแบ่งตามสัดส่วน ๓๐-๓๐-๓๐-๑๐ จะมีพื้นที่การเกษตรที่ต้องการน้ำอยู่ ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ

นาข้าว ๕ ไร่ จึงต้องมีน้ำ $๕ \times ๑,๐๐๐ = ๕,๐๐๐$ ม.^๓

พืชไร่ หรือไม้ผล ๕ ไร่ จึงต้องมีน้ำ $๕ \times ๑,๐๐๐ = ๕,๐๐๐$ ม.^๓

รวม ๑๐,๐๐๐ ม.^๓

ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีน้ำสำรองไว้หน้าแล้ง โดยเฉลี่ยประมาณ ๑๐,๐๐๐ ม.^๓ จึงได้ตั้งสูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย

สระน้ำเนื้อที่ ๓ ไร่ ขุดลึก ๔ เมตร จะมีน้ำจุได้ประมาณ ๑๙,๐๐๐ ม.^๓

ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ ๒ ไร่

นาข้าว ๕ ไร่

พืชไร่ พืชสวน ๕ ไร่

รวมทั้งแปลงเนื้อที่ ๑๕ ไร่

อุปสรรคสำคัญที่สุดคือ อ่างเก็บน้ำหรือสระที่มีน้ำเต็ม และได้รับน้ำให้เต็มเพียง ปีละหนึ่งครั้ง ในหน้าฝน และจะมีการระเหยวันละ ๑ เซนติเมตร โดยเฉลี่ยในวันที่ไม่มีฝนตก หมายความว่า ในปีหนึ่งถ้า นับว่าฝนไม่ตก ๓๐๐ วัน ระดับของสระจะลดลง ๓ เมตร (ในกรณีนี้ $\frac{3}{4}$ ของ ๑๙,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้จะเหลือ ๔,๗๕๐ ลูกบาศก์เมตร) จึงต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

ด้วยเหตุนี้ หากจะให้ทฤษฎีสัมบูรณ์สระน้ำทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และเต็มความสามารถ ก็มีความจำเป็นต้องมีแหล่งน้ำใหญ่มาคอยเติม เปรียบเสมือนมีแทงก์น้ำใหญ่มาคอยเติมตุนน้ำเล็กให้เต็มอยู่เสมอ ในกรณีของโครงการวัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี จึงมีการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหินขาว โดยมี ความจุ ๘๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ซึ่งถ้าใช้วิธีจ่ายน้ำเข้าแปลงตามแบบเดิมจะเลี้ยงพื้นที่การเกษตรได้เพียง ๖๐๐ - ๘๐๐ ไร่ แต่ถ้าใช้ทฤษฎีใหม่จะเลี้ยงพื้นที่ได้ถึง ๓,๐๐๐ ไร่ หรือ ๕ เท่า ลำพังอ่างเก็บน้ำ ๘๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร จะเลี้ยงได้ ๘๐๐ ไร่ (โครงการวัดมงคลฯ มีพื้นที่ ๓,๐๐๐ ไร่ แบ่งเป็น ๒๐๐ แปลง) อ่างนี้เลี้ยงได้ ๔ ไร่ ต่อแปลง ลำพังสระเลี้ยงได้ ๔.๗๕ ไร่ ($๔.๗๕๕ + ๔$ ไร่ = ๗.๗๕ ไร่) จึงเห็นได้ว่า หมั่นหม่อมมาก แต่ถ้าคำนึงว่า ๘.๗๕ ไร่ นั้น จะทำเกษตรกรรมอย่างสมบูรณ์ได้อีก ๖.๒๔ ไร่ จะต้องอาศัยเทวดาเลี้ยง แต่ถ้าคำนึงว่าในระยะที่ไม่มีความจำเป็นที่จะใช้น้ำหรือมีฝนตก น้ำฝนที่ตกมาจะเก็บไว้ได้ในอ่างและสระสำรองไว้สำหรับเมื่อต้องการ อ่างและสระน้ำจะทำหน้าที่เฉลี่ยน้ำฝน (Regulator) จึงเข้าใจว่าในระบบนี้น้ำจะพอ

ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ ทางมูลนิธิ และเอกชน) แต่ค่าดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร*

* อ่างแล้ว เรื่องเดียวกัน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนัก เป็นอย่างดีว่าพื้นที่นับล้านไร่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศมีปัญหาทั้งทางเคมี และทางฟิสิกส์อยู่หลายลักษณะ และดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ราษฎรทำการเพาะปลูกได้ผลผลิตต่ำ จึงมีฐานะยากจน เช่น พื้นที่ดินพรุ พื้นที่ดินเปรี้ยวจัด พื้นที่ดินเค็ม พื้นที่ดินทราย และพื้นที่ดินเค็มในหลายภูมิภาค จึงพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น โดยให้ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ดินมีปัญหาในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นตัวอย่าง โดยเน้นการพัฒนาด้านการเกษตรสมบูรณ์แบบ ทั้งการแก้ไขปัญหาดิน การพัฒนาให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การจัดระบบเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์อย่างเหมาะสม การพัฒนาแหล่งน้ำ การฟื้นฟูสภาพป่าและการส่งเสริมศิลปาชีพและหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อเป็นแหล่งรายได้เสริม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีจำนวนทั้งสิ้น ๖ ศูนย์ ได้แก่*

๑. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.เพชรบุรี
๒. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.ฉะเชิงเทรา
๓. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.จันทบุรี
๔. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.สกลนคร
๕. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.เชียงใหม่
๖. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทออันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.นราธิวาส

* <http://weo.ku.ac.th/king72/exhibition/exhi9.htm>

๑. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.เพชรบุรี

ห้วยทราย ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ก็เช่นเดียวกับดินแดนอื่น ๆ อีกมากของประเทศไทย ที่แต่เดิมเคยเป็นป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้ขนาดใหญ่เขียวชะอุ่ม มีสัตว์ป่าโดยเฉพาะเนื้อทราย อาศัยตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก จึงเรียกชื่อว่า “ห้วยทราย” และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้าง “พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน” หรือป่าเนื้อทราย ขึ้นที่นั่น เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๗

แต่...ในช่วงเวลาเพียง ๓๐ กว่าปี พื้นที่ห้วยทรายได้ถูกร้างกรุกเข้าบุกรุกทำลายป่า ปร่าพื้นที่เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมจนไม่เหลือป่าไม้และสัตว์ป่าจึงเกิดความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล และสภาพดินเสื่อมโทรม ทำการเกษตรกรรมไม่ได้ผล

เมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพื้นที่ ห้วยทราย มีพระราชดำรัสด้วยน้ำพระราชหฤทัยห่วงใยว่า

“หากปล่อยทิ้งไว้ จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้พัฒนาพื้นที่บริเวณห้วยทรายเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาด้านป่าไม้แอมเนกประสงค์

ถ้าขับรถจากกรุงเทพฯ ไปตามถนนเพชรเกษม ประมาณ ๒๒๐ กิโลเมตร จะพบที่ตั้งโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริอยู่ห่างจากชะอำไปทางทิศใต้ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร จัดเป็นพื้นที่ดำเนินงานตามโครงการ ๑๕,๘๘๒ ไร่ มีสำนักงานโครงการตั้งอยู่ที่กองกำกับการ ๑ กองบังคับการฝึกพิเศษ (ค่ายพระรามหก) และมีศูนย์สาขาชื่อ โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้ม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

การดำเนินงานสนองพระราชดำริในการพัฒนาและฟื้นฟู “ห้วยทราย” นี้ มีหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมงานจำนวนมาก เช่น กรมที่ดิน กรมพัฒนาชุมชน กรมป่าไม้ กรมชลประทาน กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมปศุสัตว์ ฯลฯ กำหนดแผนงานเป็น ๓ แผน คือ

แผนงานการฟื้นฟูระบบนิเวศน์วิทยาของห้วยทราย และพื้นที่ใกล้เคียง โดยยึดแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ให้สมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ และสามารถฟื้นฟูให้มีศักยภาพในการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่

ระบบนิเวศน์ป่าต้นน้ำ ฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ให้คืนสภาพป่าต้นน้ำลำธาร

ระบบนิเวศน์พื้นราบ ฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเกษตรกรรมระบบวนเกษตร

ระบบนิเวศน์ชายฝั่งทะเล ฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ให้คืนสภาพป่าบกและป่าชายเลน

แผนการศึกษาทดลอง ทำการทดลองศึกษาและวิจัย เพื่อให้ได้รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยยึดหลักการที่ว่า ราษฎรอยู่รอดและธรรมชาติก็อยู่รอดด้วย มีการทดลองอนุรักษ์ดินและน้ำ พันธุ์พืช สัตว์ และปล่อยุทธวิธีคืนสู่ชีวิตธรรมชาติ ศึกษาหารูปแบบในการทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม เช่น เลี้ยงกบ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร นำออกเผยแพร่เป็นแบบอย่างแก่ราษฎร

แผนงานการพัฒนาช่วยเหลือประชาชน เป็นการสนองพระราชดำริที่จะทรงขจัดความยากจน ความทุกข์ลำเค็ญของราษฎรในพื้นที่โครงการ มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม พัฒนาอาชีพการเกษตร ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น งานจักสาน เจียรไน อัญมณี พัฒนาด้านสุขภาพอนามัย การวางแผนครอบครัว การตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ฯลฯ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่ทำการเกษตรของราษฎรให้คืนสู่สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

การศึกษาวิจัยและการแสดงของศูนย์ เพื่อนำความรู้เผยแพร่สู่ประชาชน มุ่งเน้นการฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม สร้างแนวป้องกันไฟป่า โดยใช้ระบบป่าเปียก เช่น สร้างแนวคูคลอง และพืชเศรษฐกิจสีเขียว มุ่งเน้นให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงและอนุรักษ์ป่า และสร้างรายได้จากผลิตผลป่าไม้ พร้อมกับเพาะปลูกพืชเกษตรกรรมที่เหมาะสมควบคู่ไปด้วย

กิจกรรมที่น่าสนใจของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ คือ งานพัฒนาป่าไม้ ปลูกป่า ๓ อย่าง ได้แก่ ไม้โตเร็ว ไม้ผล และไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ สร้างสมดุลทางธรรมชาติของป่าให้คืนสู่สภาพเดิม

การเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าหลายชนิด โดยเฉพาะเนื้อทราย แล้วปล่อยเข้าสู่ป่า เร่งสมดุลทางธรรมชาติ

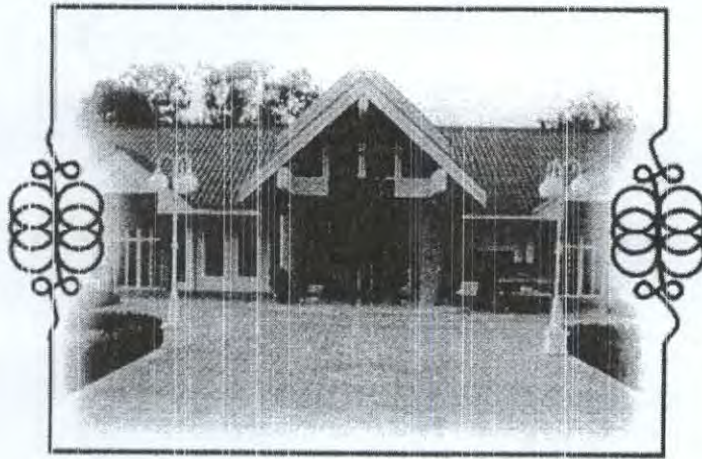
การปลูกหญ้าแฝก เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ปลูกหญ้าแฝกรอบอ่างเก็บน้ำเพื่อป้องกันสารพิษ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชปณิธานที่จะให้พื้นที่ “ห้วยทราย” ที่เคยแห้งแล้ง กลับคืนสู่ธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ดุจตั้ง “มฤคทายวัน” ในกาลก่อนเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิเวศน์มฤคทายวันขึ้น เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๗ ซึ่ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ” จะเป็นแหล่งธรรมชาติ อำนวยประโยชน์แก่ประชาชนทั้งในชุมชนเมือง และในชนบทอย่างแท้จริงต่อไป

ที่ตั้งโครงการ

ตั้งอยู่ที่ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี บนถนนเพชรเกษม ห่างจากชะอำมาทางทิศใต้ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางถนนสายเพชรเกษมประมาณ ๒๒๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ดำเนินการของโครงการรวมทั้งสิ้น ๑๕,๘๘๒ ไร่ โท (๐๓๒) ๘๗๑๑๑๐ โทสาร (๐๓๒) ๘๗๑๑๓๐

๒. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.ฉะเชิงเทรา

พระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในอันที่จะทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุขของพสกนิกร ได้แผ่ไพศาลไปทั่วทุกภูมิภาคในแผ่นดินไทย ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร บนฝั่งขวาของทางหลวงแผ่นดินสาย ๓๐๔ ที่ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นที่ตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน” อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นเสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” หนึ่งในศูนย์การศึกษาการพัฒนา ๖ แห่ง ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ

แต่ดั้งเดิมมา พื้นที่หลายหมื่นไร่ของอำเภอพนมสารคามเป็นป่าดงดิบ มีเขาหินตามธรรมชาติก้อนใหญ่ก้อนเล็กระเกะระกะอยู่ทั่วไป จึงมีชื่อว่า “เขาหินซ้อน” และเคยเป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของไทย เพียงชั่วระยะเวลา ๓๐ กว่าปีที่ผ่านมา มีการสร้างถนนทางหลวงแผ่นดินสาย ๓๐๔ พนมสารคาม - กบินทร์บุรี ได้มีการระเบิดหินไปทำถนน และเปิดทางนำผู้คนเข้าสู่พื้นที่โดยสะดวก ป่าดงดิบเขาหินซ้อนจึงถูกนำมือมนุษย์โค่นทำลายลงเป็นที่ดินทำกิน และต่อมาก็ถูกทอดทิ้งให้เป็นแผ่นดินเสื่อมโทรมกร้าง...

ด้วยเดชพระบารมี เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิด พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ เขาหินซ้อน ได้เสด็จไปทอดพระเนตรที่ดินที่มีผู้น้อมเกล้าฯ ถวาย แล้วได้พระราชทานพระราชดำริให้ก่อตั้ง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน ให้เป็น ศูนย์ตัวอย่างรวมการพัฒนาด้านเกษตรกรรมที่สมบูรณ์

แบบ เช่น การพัฒนาชุมชน ฟื้นฟูป่าไม้ พัฒนาแหล่งน้ำ การเลี้ยงปศุสัตว์ การประมง งานส่งเสริมการเกษตร การชลประทาน สาธารณสุข การเลี้ยงปศุสัตว์ การประมง งานส่งเสริมการเกษตร การชลประทาน สาธารณสุข ตั้งวิทยาลัยเกษตรกรรม ส่งเสริมศิลปอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านเพิ่มพูนรายได้ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่รอบนอกศูนย์ บริเวณลุ่มน้ำโจนให้เจริญขึ้น สำหรับเป็นแบบอย่างการพัฒนาให้ขยายออกไปสู่พื้นที่ตำบลอื่น ๆ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนนี้ มีศูนย์สาขาประกอบด้วย

ศูนย์บริการบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณเขาชะงอก จังหวัดนครนายก

กิจกรรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนมีหลากหลาย เช่น การศึกษาทดสอบเรื่องการปรับปรุงดินด้วยวิธีต่าง ๆ เป็นต้นว่า การใช้ปุ๋ยพืชสด การปลูกพืชตระกูลถั่วเป็นพืชแซม การใช้ปุ๋ยน้ำ การผลิตปุ๋ยหมักใช้เอง การปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ

การใช้วิธีธรรมชาติในการป้องกันศัตรูพืช เช่น การใช้สารสะเดาเป็นสารสกัดฉีดไล่แมลง การใช้พืชต้านทานโรค

การเลี้ยงสัตว์ การประมง และอื่น ๆ อีกมาก ฯลฯ

นับตั้งแต่ก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนขึ้นตามพระราชดำริจนถึงปัจจุบัน ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ด้วยพระปรีชาสามารถ และด้วยพระวิริยะอุตสาหะ พื้นที่ ๑,๘๖๙ ไร่ ของศูนย์ได้รับการพัฒนา จัดเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เป็นหมวดหมู่ เช่น สวนพฤกษศาสตร์ สวนสมุนไพร สวนผลไม้ ศูนย์เพาะชำกล้าไม้ สวนพืชล้มลุก ป่าเสื่อมโทรมก็กลับคืนสภาพเป็นป่าไม้ มีธรรมชาติอันงดงามร่มเย็น และที่สำคัญอย่างยิ่งคือเกษตรกรได้ใช้เป็นแหล่งศึกษา นำความรู้ไปเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ละปีมีผู้เข้าชมโครงการไม่น้อยกว่า ๒๐,๐๐๐ คน

ที่ตั้งโครงการ

ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร หรือออกจากอำเภอพนมสารคามไป ๑๕ กิโลเมตร ตั้งอยู่ฝั่งขวาของถนนสาย ฉะเชิงเทรา-กบินทร์บุรี ทางหลวงแผ่นดินสาย ๓๐๔ มีพื้นที่ดำเนินการ ๑,๘๖๙ ไร่ โทร. (๐๓๘) ๕๕๕๑๐๕-๖ โทรสาร (๐๓๘) ๕๕๕๑๐๖

๓. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.จันทบุรี

เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่จังหวัดจันทบุรี และได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดว่า

“ให้พิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสม จัดทำโครงการพัฒนาด้านอาชีพการประมงและการเกษตร ในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเล และจังหวัดจันทบุรี” พร้อมทั้งได้พระราชทานเงินที่ราษฎรจังหวัดจันทบุรีทูลเกล้าฯ ถวายในโอกาสนั้น เป็นทุนเริ่มดำเนินการ

ผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้น จึงรับสนองพระราชดำริ ก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๔ ที่ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมประมง สำนักงานจังหวัดจันทบุรี กรมที่ดิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โครงการชลประทานจังหวัดจันทบุรี กรมชลประทาน สำนักนโยบายและสิ่งแวดล้อม กรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด กรมปศุสัตว์ และอื่น ๆ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ นี้ มีพื้นที่เป้าหมายของโครงการอยู่ ณ บริเวณอ่าวคุ้งกระเบน ครอบคลุมชายฝั่งทะเลโดยรอบ รวม ๒,๐๐๐ ไร่ ส่วนพื้นที่รอบนอกได้แก่ พื้นที่เขตตำบลคลองขุด ตำบลสนามไชย และใกล้เคียงเป็นเขตหมู่บ้านประมงตลอดแนวชายฝั่งทะเล และเขตเกษตรกรรม ประมาณ ๓๒,๐๐๐ ไร่

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาแห่งนี้ ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือทางวิชาการจากรัฐบาลแคนาดา ๕ ปี ระหว่างพุทธศักราช ๒๕๓๓-๒๕๓๘

การดำเนินงานของศูนย์การพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน มุ่งดังนี้

๑. ยกระดับความเป็นอยู่ อาชีพ ของราษฎรที่ยากจน รอบอ่าวคุ้งกระเบน และพื้นที่ใกล้เคียง
๒. พัฒนาอาชีพประมง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งทะเล เพื่อเพิ่มผลผลิต และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการประมงในอนาคต
๓. พัฒนาการใช้และการอนุรักษ์ธรรมชาติ ให้เกิดความสมดุล

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน ได้ดำเนินการด้านศึกษาวิจัยทดลองและเผยแพร่ความรู้เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นผลดีหลายประการ เช่น

๑. คัดเลือกราษฎร ๑๐๕ ครัวเรือน เข้าประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่เสื่อมโทรมชายเลน ๗๑๘* โดยให้ดำเนินการแบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสร้างบ่อเก็บตะกอนเลน ปลูกป่าชายเลนเพิ่มหลังนากุ้ง
๒. อนุรักษ์ป่าชายเลนที่ยังสมบูรณ์รอบอ่าว และบนเขารอบ ๆ อ่าว และส่งเสริมให้ราษฎรปลูกป่าชายเลนเพิ่มขึ้นทุกปี โดยการศึกษาระบบนิเวศน์และให้ความรู้แก่ราษฎร ตรวจตราและปราบปรามการทำลายป่า
๓. อนุรักษ์และควบคุมดูแลหญ้าทะเล ในอ่าวคุ้งกระเบนให้อุดมสมบูรณ์ตลอดไป เพื่อเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ทะเล
๔. สร้างแปลงพ่อแม่พันธุ์หอยนางรม เพื่อแพร่ขยายพันธุ์ลูกหอยให้ราษฎรเก็บไปเลี้ยง เป็นอาชีพเสริมรายได้ และลดมลภาวะจากแพลงก์ตอนพืชที่มีมากในแหล่งน้ำอ่าวคุ้งกระเบน ส่งเสริมให้ราษฎรเลี้ยงหอยนางรมแบบแขวน
๕. เพาะพันธุ์สัตว์น้ำชายฝั่งทะเล คือ กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ ปลากระพงขาว ปะการัง ปล่อยลง ในป่าชายเลนและแหล่งหญ้าทะเลในอ่าว เพื่อเพิ่มผลผลิต และเพื่อให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติและรักษาสภาวะแวดล้อม
๖. สร้างที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเล บริเวณหน้าอ่าวคุ้งกระเบนให้สัตว์น้ำเจริญเติบโตได้ดี แล้วออกสู่ทะเลขยายพันธุ์ให้อุดมสมบูรณ์ต่อไป
๗. ส่งเสริมให้ราษฎรมีอาชีพถาวรยั่งยืน ในพื้นที่รอบนอก โดยให้ความรู้และสร้างปัจจัยที่ให้มีผล เช่น ในเรื่องการทำสวน ทำไร่นา เรื่องพืชที่เหมาะสม การปรับปรุงดิน การแปรรูปอาหาร การเลี้ยงปลาในกะชัง เป็นต้น
๘. ดูแลให้ความรู้ในด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต แก่ราษฎรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่

*ลำดับเลขที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรมที่ต้องดำเนินการอนุรักษ์

ผลงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ ได้อำนวยประโยชน์แก่ราษฎรยากจนในพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่รอบนอก ทำให้มีอาชีพยั่งยืน ยกฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น และราษฎรร่วมมือในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและพัฒนาพื้นที่ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

นับว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานความรัก พระราชทานพระมหากรุณาและพระเมตตาคุณไปคุ้มเศียรเกล้าของราษฎรให้สามารถดำรงชีพได้ผล เกิดความร่มเย็นเป็นสุข และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็ได้รับความรู้ ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความภาคภูมิใจที่สามารถทำประโยชน์แก่บ้านเมือง โดยเฉพาะพื้นที่ดังกล่าวได้รับการพัฒนาให้มีคุณค่าขึ้น

ที่ตั้งโครงการ

ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลตะวันออก บริเวณอ่าวคุ้งกระเบน ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี โทร (๐๓๙) ๓๒๑๙๓๐ โทรสาร (๐๓๙) ๓๒๕๙๕๐

๔. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.สกลนคร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๕ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของปวงชนชาวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ ตั้งอยู่ที่บ้านนาบกเค้า ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ห่างอำเภอเมืองไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด ๑๓,๓๐๐ ไร่

การดำเนินงานแบ่งเป็น พื้นที่พัฒนาการเกษตรประมาณ ๒,๓๐๐ ไร่

พื้นที่เขตปริมณฑลเพื่อการพัฒนาป่าไม้ประมาณ ๑๑,๐๐๐ ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่มีชื่อว่า ป่าภูลุ่มข้าวและป่าภูเพ็ก

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ เริ่มดำเนินการตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๒๗ โดยเริ่มศึกษาค้นคว้า วิจัยทดลองงานพัฒนาการเกษตรที่เหมาะสมแก่ท้องถิ่น และนำออกเผยแพร่เป็นตัวอย่างให้ราษฎรนำไป ปฏิบัติ เพื่อพัฒนาอาชีพ พื้นฟู และพัฒนาป่าไม้ การปลูกพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลผลิตสูงและเพิ่มรายได้แก่ เกษตรกร

การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ นี้ มีหน่วยราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หลายหน่วยร่วมรับผิดชอบ เช่น กรมชลประทาน กรมป่าไม้ กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมการ เกษตร กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น

กิจกรรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ครอบคลุมทุกด้านที่มีผลต่อการพัฒนาอาชีพ เกษตรกรรมอันเหมาะสมแก่สภาพพื้นที่ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่ ได้แก่

งานชลประทาน สร้างแหล่งเก็บกักน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่ อ่างเก็บน้ำห้วยเดียก ฝายกักเก็บน้ำจากต้นน้ำลำธาร แนะนำการจัดระบบส่งน้ำและการใช้น้ำแก่เกษตรกร

งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรม ศึกษาทดลองวิธีการที่ได้ผลในการเพิ่มผลผลิตและรายได้ เช่น ศึกษาทดสอบเลือกสายพันธุ์ข้าว พืช และไม้ผลที่เหมาะสมแก่สภาพพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้นว่า เงาะ ลำไย ทุเรียน น้อยหน่า หม่อนไหม ยางพารา เห็ด การจัดระบบการทำฟาร์ม การศึกษาวิธี แปรรูปผลิตผลทางการเกษตร

งานศึกษาและพัฒนาป่าไม้ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ทรุดโทรม ปลูกและบำรุงป่าธรรมชาติ ส่งเสริมการปลูกป่าทดแทน ส่งเสริมการปลูกหวายดง ไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ ตลอดจนการเพาะเลี้ยงครั้ง ควบคุม และป้องกันไฟป่า

งานส่งเสริมและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการประมง ศึกษาทดลองและพัฒนาการประมงน้ำจืด ส่งเสริมการเลี้ยงปลาบ่อ และในกระชังในอ่างเก็บน้ำ

งานศึกษาและพัฒนาด้านปศุสัตว์ ปรับปรุงทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ศึกษาและทดลองการเลี้ยงสัตว์ การผลิตอาหารสัตว์ เช่น ส่งเสริมการปลูกกระถินเป็นรั้วบ้าน ผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วฮามาต้า การจัดการด้าน การเลี้ยงสัตว์ และวิธีแก้ปัญหา เช่น การป้องกันและกำจัดโรคของสัตว์

งานศึกษาและพัฒนาปรับปรุงบำรุงดิน อนุรักษ์ดินและน้ำด้วยการวิจัยทดสอบคุณภาพน้ำ และถ่ายทอดความรู้แก่ราษฎรเพื่อให้พัฒนาที่ดินให้เกิดประโยชน์

งานส่งเสริมอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน แนะนำฝึกอบรม ส่งเสริมความรู้ด้านอุตสาหกรรม ในครัวเรือน เช่น การตีเหล็ก ผลิตมัต และเครื่องมือเกษตร ฝึกอบรมย้อมสีผ้า ทอผ้า เพื่อให้ราษฎรทำ เครื่องใช้ในครัวเรือนเพื่อเป็นการประหยัด และเป็นอาชีพเสริมเพิ่มพูนรายได้

งานส่งเสริมการเกษตร นำความรู้ด้านเกษตรที่ศึกษาทดลองได้ผลเป็นที่พอใจแล้ว เผยแพร่แก่เกษตรกรให้นำไปปฏิบัติด้วยตนเอง

งานศึกษาและพัฒนาหมู่บ้านตัวอย่าง จัดระเบียบชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน จัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนในหมู่บ้านรอบศูนย์

งานฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี ถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรกรรมแก่ราษฎรในหมู่บ้านรอบศูนย์ และราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ นำความรู้ไปพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิต

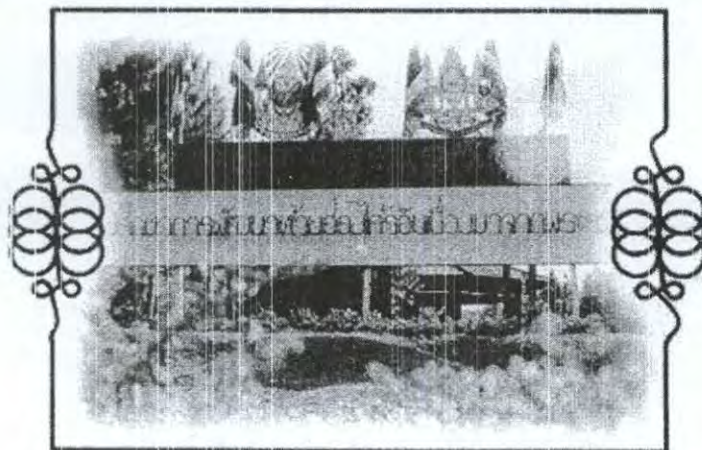
ด้วยเดชพระบารมี พระปรีชาสามารถที่ทรงเห็นการณ์ไกล และพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมุ่งมั่นบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรที่ยากไร้ในชนบท ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้อำนวยประโยชน์แก่ราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้พัฒนาผืนดิน พัฒนาอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพเสริม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความรู้สุขภาพอนามัย

พระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะพระมหากษัตริย์นักพัฒนา ได้ปรากฏขยายจรเป็นที่ยกย่องเทิดทูนทั้งในประเทศไทย และนานาประเทศทั่วโลก

ที่ตั้งโครงการ

ตั้งอยู่บ้านนาแกแก้ว ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร อยู่ห่างจากอำเภอเมืองสกลนครไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ดำเนินการทั้งหมดประมาณ ๑๓,๓๐๐ ไร่ โท (๐๔๒) ๗๑๒๙๗๕ โทรสาร (๐๔๒) ๗๑๒๙๔๕

๕. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.เชียงใหม่

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อ ๑๔ ปีก่อน ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศที่ไปเยี่ยมชมภาคเหนือของไทย เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน ต่างนิยมชมชื่นว่าเป็นดินแดนที่มีธรรมชาติและวัฒนธรรมงดงาม แต่...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในชนบทภาคเหนือ ทรงทราบว่า มีพื้นที่ภาคเหนือซึ่งส่วนมากเป็นภูเขา ที่เคยมีป่าไม้ต้นน้ำลำธารอุดมสมบูรณ์ ถูกรากษฏรโดยเฉพาะชาวเขาบุกรุกทำลายเพื่อประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิต โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ได้ทำลายพื้นที่เคยอุดมสมบูรณ์จนเปลี่ยนสภาพเป็นดินเสื่อมโทรมลงเป็นจำนวนมาก พระองค์ทรงตระหนักในทันทีว่า จำเป็นต้องเร่งรีบแก้ไขโดยการพัฒนาพื้นดิน พัฒนาอาชีพ และพัฒนาคน เพื่อบรรเทาและหยุดยั้งการทำลายป่า ซึ่งจะนำอันตรายใหญ่หลวงมาสู่ส่วนรวมในอนาคต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ ณ บริเวณพื้นที่ต้นน้ำ ห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่โครงการประมาณ ๘,๕๐๐ ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าขุนแม่กวง” ภูมิประเทศทั่วไปเป็นป่าเขา และต่อมาได้จัดตั้งศูนย์สาขาอีก ๔ แห่ง คือ

๑. โครงการศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
๒. โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำสาขาแม่ปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
๓. โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงราย
๔. โครงการพัฒนาดอยตุงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงราย

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ มีเป้าหมายในการศึกษาและทดสอบหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่บริเวณต้นน้ำลำธารของภาคเหนือทั้ง ด้านการพัฒนาป่าไม้ และการพัฒนาอาชีพ เพื่อนำออกสาธิตเป็นแบบอย่างให้หน่วยราชการและราษฎรนำไปปฏิบัติ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ดำเนินกิจการสำคัญ ๆ ได้แก่

๑. งานศึกษาพัฒนาแหล่งน้ำจัดสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดต่าง ๆ บนสันเขา สร้างฝายต้นน้ำเพื่อกระจายน้ำให้พื้นที่กลับชุ่มชื้น
๒. งานศึกษาและพัฒนาป่าไม้ ปลูกสร้างสวนป่าใหม่ ฟื้นฟูบำรุงรักษาป่าธรรมชาติที่เหลืออยู่ ปลูกพันธุ์ไม้เสริม ช่วยการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติของไม้ต้นเล็ก ศึกษาพัฒนาระบบเกษตรป่าไม้ ศึกษาวิจัยต้นน้ำลำธาร และนิเวศน์ป่าไม้ ตลอดจนศึกษาการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าในพื้นที่ต้นน้ำลำธารเพื่อพัฒนาป่า
๓. งานศึกษาและพัฒนาที่ดิน จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำสำหรับพื้นที่ลาดชันที่ทำประโยชน์ทางเกษตรกรรมไม่ได้

๔. งานศึกษาและทดสอบการปลูกพืชประเภทไม้ผล ได้แก่ มะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย มะขามหวาน ฯลฯ ตลอดจนพืชอุตสาหกรรม เช่น แมคคาเดเมีย กระทกรกฝรั่ง มะม่วงหิมพานต์ และพืชผัก เช่น กะหล่ำ มะเขือ แตง และเห็ด

๕. งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรมแบบประณีต โดยปลูกไม้ยืนต้นเป็นแถว และปลูกไม้ล้มลุกที่เป็นยาและอาหารแทรกเพื่อเกิดรายได้ควบคู่กันไป

๖. งานศึกษาและพัฒนาปศุสัตว์ โคนม และสัตว์ปีก

๗. งานศึกษาและพัฒนาการประมง ศึกษาวิจัยการเพาะเลี้ยงปลา วางระเบียบการจับปลาในอ่างน้ำเพื่อมิให้มีการทำลายพันธุ์ปลา

๘. งานอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพเลี้ยงกบ

๙. งานปลูกหญ้าแฝก ศึกษาทดลองการปลูกหญ้าแฝก เพื่อป้องกันหน้าดินพังทลายเป็นการสนองพระราชดำริ

๑๐. งานพัฒนาหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ โดยพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และส่งเสริมการเกษตรอุตสาหกรรมเพิ่มพูนรายได้ด้วย

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ก็เช่นเดียวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอื่น ๆ ที่มีหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานร่วมรับผิดชอบดำเนินการสนองพระราชดำริ เช่น กรมชลประทาน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมง ฯลฯ

เมื่อศูนย์ฯ ได้ศึกษาทดลองด้านต่าง ๆ ได้ผลเป็นที่น่าพอใจแล้ว ได้นำออกเผยแพร่ ฝึกอบรม ส่งเสริมให้ราษฎร และหน่วยราชการนำไปปฏิบัติ เพื่อให้มีอาชีพที่มั่นคงมีรายได้เลี้ยงคน และครอบครัว พัฒนาท้องถิ่นเป็น การพัฒนาแบบยั่งยืน ที่ได้ผลสมตามพระราชประสงค์

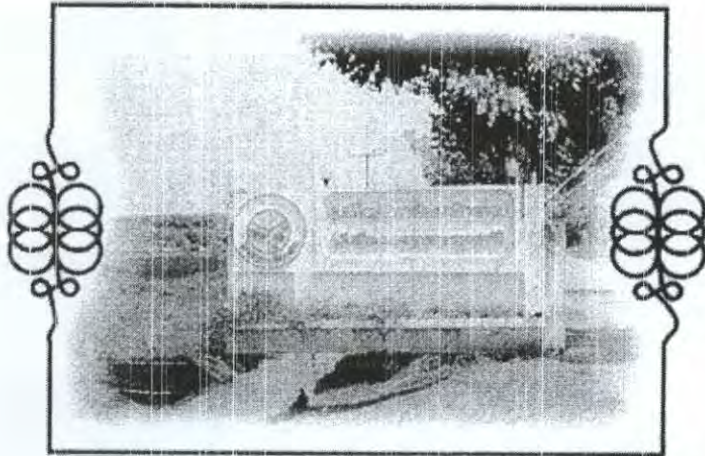
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้ทรงพระปรีชาสามารถล้ำเลิศ ทรงรักและเอื้ออาทรในทุกข์สุขของราษฎรถ้วนหน้า ทรงทุ่มเทอุทิศพระองค์ด้วยพระอัจฉริยภาพ และพระวิริยะอุตสาหะสูงยิ่ง แม้ใช้เวลานานนับสิบปีกว่า จะเห็นผลก็มีได้ทรงย่อท้อ

พระเสีสุทุกหยาดหยด คือ น้ำอมฤตที่หลั่งลงพลิกพื้นผืนแผ่นดินไทยให้กลับเป็นแผ่นดินทอง และชุบชีวิตราษฎรในชนบทให้สามารถดำรงชีวิตด้วยความผาสุกสมตามอัธยาศัย

ที่ตั้งโครงการ

ตั้งอยู่บริเวณป่าขุนแม่กวาง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ ๓๔ กิโลเมตร บนทางหลวงหมายเลข ๑๐๑๙ สายเชียงใหม่-เชียงใหม่ มีพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด ประมาณ ๘,๕๐๐ ไร่ ซึ่งภูมิประเทศทั่วไปเป็นป่าเขา โท (๐๕๓) ๒๔๘๐๐๔ โทสาร (๐๕๓) ๒๔๘๔๘๓

๖. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.นราธิวาส

เนื่องจากจังหวัดนราธิวาส เป็นพื้นที่ลุ่มต้ำน้ำซึ่งตลอดปีเรียกว่า ดินพรุ ซึ่งมีอยู่ในจังหวัดนราธิวาสและจังหวัดใกล้เคียงถึงประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ ไร่ ดินพรุมีคุณภาพต่ำ แม้ระบายน้ำออกแล้ว ก็เพาะปลูกไม่ได้ผล เพราะดินมีสารประกอบไพไรท์ ทำให้เกิดกรดกำมะถัน เมื่อดินแห้งทำให้ดินเปรี้ยวจัดเป็นอันตรายต่อการเจริญเติบโตของพืช เมื่อราษฎรประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่ได้ผล พื้นที่ดินจำนวนมากจึงถูกทิ้งให้รกร้างเปล่าประโยชน์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริให้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๔ โครงการตั้งอยู่ระหว่างบ้านพิกุลทอง บ้านโคกสยา ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ห่างจากตัวเมืองไป ๘ กิโลเมตร

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นศูนย์รวมกำลังของเจ้าหน้าที่ด้านเกษตร สังคม และการส่งเสริมการศึกษา มารวมอยู่ด้วยกัน เพื่อให้ความรู้ และช่วยอนุเคราะห์ด้านวิชาการแก่ประชาชน ในการประกอบอาชีพและพัฒนาตนเอง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาแห่งนี้ มีเป้าหมายสำคัญด้านการวิจัยเพื่อปรับปรุงดินพรุ ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรมให้ได้มากที่สุด และมีการศึกษาทดลองเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดครอบครัวแบบครบวงจร ในเรื่องอาหารและปาล์มน้ำมัน อันเป็นพืชเศรษฐกิจของภาคใต้ด้วย

การดำเนินงานของโครงการเป็นไปในลักษณะผสมผสาน มีหน่วยงานที่เข้าร่วมสนองพระราชดำริเป็นจำนวนมาก เช่น กรมพัฒนาที่ดิน กรมชลประทาน กรมวิชาการเกษตร กรมป่าไม้ กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ฯลฯ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ดำเนินการในพื้นที่ดินพรุ ๒๖๑,๘๖๐ ไร่ แบ่งเป็น

- ๐ เขตพัฒนา ๙๕,๐๑๕ ไร่
- ๐ เขตอนุรักษ์ ๑๐๙,๙๓๘ ไร่
- ๐ เขตสงวน ๕๖,๙๐๗ ไร่

และหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ อีก ๘ หมู่บ้าน พื้นที่ ๒๓,๐๖๘ ไร่ มีศูนย์สาขาอีก ๓ แห่ง อยู่ในพื้นที่ จังหวัดนราธิวาส ได้แก่

- ๐ โครงการสวนยางเขาตันหยง อำเภอเมือง
 - ๐ โครงการพัฒนาหมู่บ้านปีแดมุดอ อำเภอระแงะ
 - ๐ โครงการหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะ อำเภอดากโบ
- กิจกรรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ที่สำคัญ คือ

- ๐ ศึกษาพัฒนาดินอินทรีย์และดินเปรี้ยวจัด
- ๐ ศึกษาปัญหาระบบการปลูกพืช การปลูกพืชร่วมกับยางพารา เช่น ไร่กำ ไม้ดอก
- ๐ การเกษตรยั่งยืนตามแนวทฤษฎีใหม่
- ๐ การปลูกไม้ดอกเมืองหนาว
- ๐ การฝึกอบรมและส่งเสริมงานศิลปาชีพพิเศษ และอื่น ๆ

เมื่อศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ดำเนินการศึกษาวิจัยและทดลองเพื่อแก้ปัญหาดิน พัฒนาพื้นที่ และหารูปแบบวิธีการที่เหมาะสมได้ผลดี ในการประกอบอาชีพแล้ว ศูนย์ฯ จึงจัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง บริการข้อมูลและสาธิตเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรม ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ และเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชน เพื่อให้นำไปใช้พัฒนาพื้นที่ที่มีปัญหาขยายผลออกไปตามเป้าหมายพื้นที่ภาคใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดนราธิวาสที่เคยถูกทอดทิ้งให้เปล่าประโยชน์ จึงกลับใช้ประโยชน์ได้ เช่น สามารถปลูกข้าว ปลูกผัก และปลูกพืชไร่ และราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ทั้งนี้ ด้วยพระมหากรุณาธิคุณและพระปรีชาสามารถโปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ตั้งโครงการ

ตั้งอยู่ระหว่างบ้านพิกุลทอง บ้านโคกสยา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ห่างจากตัวเมืองนราธิวาส ๘ กิโลเมตร บริเวณพื้นที่ตั้งศูนย์ศึกษามีเนื้อที่ ๕๑๐ ไร่ โทร (๐๗๓) ๕๑๓๕๖๒ โทรสาร (๐๗๓) ๕๑๓๕๖๑ <

บรรณานุกรม

“โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” www.nsr.u.ac.th
(วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๙)

“โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” www.swu.ac.th
(วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๙)

“เศรษฐกิจพอเพียง” www.yasothon.go.th/think.html
(วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๙)

“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” <http://web.ku.ac.th/>
(วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๙)

พิมพ์ที่ : สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร